Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Mynster, Jacob Peter.
Titel | Title:	Den christne Kirkes Stiftelse.
Alternativ titel | Alternative title:	Inaugurationem ... Christiani Thorning Engelstoft ... et ... Severini Claudii Wilken Bindesbøll.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Hauniæ : typis Schultzianis, 1852
Fysiske størrelse | Physical extent:	XVIII, 50 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

J. P. Mynster.
Den
christne Kirkes
Stiftelse
1852

2,- 138.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 2 4°

1 1 02 0 4 00429 7

+REX

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTECA CENTRAL

INAUGURATIONEM

VIRORUM REVERENDISSIMORUM

EPISCOPI OTHINIENSIS

CHRISTIANI THORNING ENGELSTOFT,

THEOLOGIÆ DOCTORIS ET PROFESSORIS, ORDINIS DANEBROGICI EQUITIS AURATI,

ET

EPISCOPI ALBURGENSIS

SEVERINI CLAUDII WILKEN BINDESBÖLL,

ORDINIS DANEBROGICI EQUITIS AURATI,

DOMINICA QUINQUAGESIMA

IN ÆDE DIVÆ VIRGINIS SOLENNI RITU PERAGENDAM

INDICIT

D^R. JACOBUS PETRUS MYNSTER,

SIELLANDIÆ ORDINUMQUE REGIORUM EQUESTRIUM EPISCOPUS, CONFESSIONARIUS REGIUS,
ORDINIS DANEBROGICI MAGNA CRUCE ET CRUCE ARGENTEA ORNATUS.

SUBIUNGITUR INITIORUM ECCLESIÆ CHRISTIANÆ BREVIS DESCRIPTIO.

HAUNIÆ MDCCCLII.

TYPIS SCHULTZIANIS.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Quæ huic programmati subiunguntur pagellæ, continuationem exhibent illius commentationis de statu regni Judaici temporibus Christi, quæ in Ephemeridibus theologicis Virorum SS. VV. *Scharling* et *Engelstoft* (Vol. 1 fasc. 2) iam ante a me edita est. Huic enim adiungenda videbatur descriptio illorum annorum, qui adventu Domini nostri Jesu Christi his in terris illustres sunt, adeo ut hæ adumbrationes, cum illa delineatione status orbis gentilis iisdem temporibus, quam programmati anno MDCCCL edito subiunximus, tria priora capita historiæ Ecclesiæ Christianæ complectantur.

Vereor autem, ne, quæ hodie offerimus, exspectationem lectorum nimis fallant, et hæc descriptio illorum annorum in æternum celebrandorum exilis admodum et ieiuna videatur. Neque enim in animo erat uberrimas Evangelistarum narrationes, quæ omnibus notissimæ sunt, exscribere, aut eas in epitomen redigendo extenuare; neque singulis quibusque factis locum certum adsignare, id quod, quantum fieri potest, in opere præclaro S. V. *Clausenii* nostri (Tabulæ synopticæ quatuor Evangeliorum), cui in plerisque adsentimus, præstitum est; neque denique difficultates, quæ occurrunt, exegeticas et dogmaticas solvere, id quod commentariis, quæ singula iusta via et ratione persequuntur, relinquendum est. Hoc autem loco nonnisi conspectum totius rei exhibere constitutum erat.

Talem autem conspectum, præsertim mappa geographica adhibita, adcurate perlectum, diligentius Evangelistarum narrationes perlustranti opem ali-

quam adlaturum esse, non dubitamus. Neque, quod breviora sunt, quæ secundum propositum nostrum offerimus, inde, nos minorem diligentiam in iis exarandis adhibuisse, coniicere oportet; permulta enim ante adcuratissime perscrutanda erant, quam imaginem totius rei lectoribus uno obtutu sistere liceret. Multos etiam libros, quos hic laudatos non reperies, consuluimus; quum enim in iis, etsi alio fortasse respectu omni æstimatione dignis, nihil inventum esset, quod nostro consilio aptum videretur, noluimus in iis excitandis inanem eruditionis speciem quærere.

Quod autem his nunc edendis occasionem præbuit, est, quæ instat, novorum Episcoporum inauguratio. Vacuæ enim iterum sunt duæ in patria nostra sedes episcopales. Primus morte abreptus est, quum vix senectutem adtigisset, Episcopus Alburgensis *Nicolaus Fogtmann,* Theologiæ Doctor, Ordinis Danebrogici Commendator eiusdemque Ordinis cruce argentea ornatus. Erat is vir pius et integer, exquisita eruditione instructus, Latini sermonis peritia et elegantia præcellens, nobis autem, qui hæc scribimus, inde a multis annis coniunctissimus, qui etiam absens multas horas commercio epistolarum exhilarare solebat. Nuper vero, florescente adhuc ætate, supremum obiit diem Episcopus Fioniæ *Petrus Christianus Stenersen Gad,* Theologiæ Doctor, Ordinis Danebrogici Eques auratus, vir strenuus, in laboribus, molestiis, diuturni denique morbi angoribus perferendis fortissimus, qui naturæ dotes experientia in variis officii ecclesiastici muneribus adquisita auxerat, cui autem nonnisi per breve tempus dioecesi praeesse et prodesse licitum fuisse, probi omnes dolent.

Qui hisce viris a Rege Augustissimo successores denominati sunt, *Christianus Thorning Engelstoft,* Theologiæ Doctor et hactenus in Universitate Hauniensi Professor, et *Severinus Claudius Wilken Bindesböll,* ille sedem Fioniæ, hic sedem Alburgensem occupaturus, utrique tanta iam dudum eruditionis et rerum peritiæ laude floruerunt, ut statim ad eos oculi et vota Ecclesiæ Danicæ se converterent iisque, quem iam obtinuerunt, dignitatis gradum augurarentur.

Iam vero ipsis Viris SS. VV. vitæ hactenus peractæ vicissitudines atque specimina eruditionis et eloquentiæ a se edita more solito describendi occasionem præbemus.

I.

Christianus Thorning Engelstoft natus sum d. 8 Aug. 1805 in vico Næsborg, dioecesis Viburgensis, parentibus Nicolao Lassen Thorning, ejus loci parocho, et Ingeburga Maria Engelstoft. Patre jam anno 1813 orbatus, decem annos natus in domum avunculi Laurentii Engelstoft, professoris in universitate Hauniensi, receptus sum atque ab eo et uxore Magdalena Catharina Estrup ad jura filii uti ad amorem adoptatus sum; quorum dilectissimorum parentum beneficio sortem in vita lætam mihi paratam esse, gratus agnosco. A novo patre, insignibus ad alacritatem juvenilis animi excitandam dotibus instructo, et a juvene J. B. Daugaard, hodie episcopo Ripensi, magistro et amico semper colendo, aliisque paucis magistris, litterarum elementa doctus cum socio carrissimo C. F. Holsten, hodie dioecesi Lollandiæ et Falstriæ præfecto, universitatem anno 1822 adii, ubi post quatuor fere annos theologicum examen absolvi. Quomodo per hos annos egregia celeberrimorum doctorum institutione fruitus sim, in alia vitæ meæ adumbratione exposui); heic vero monebo, me a primis initiis ministerium verbi divini metam solam mihi proposuisse, ad quod etiam per idem tempus plus quam una re me impelli et præparari sensi. Contigit mihi scilicet tunc egregias illas conciones audire, e quibus academica juventus hodie per quadraginta annos et fidei confirmationem et docendi methodum hausit, meque tanto magis movebant, quanto longa familiaritas et summa veneratio vim verbi augent, siquidem ipse ab eodem inclyto*

---

1) *In Actis Solennibus, quibus tertium jubilæum sacrorum in regno Daniæ reformatorum celebravit universitas Hauniensis. Haun. 1837 pag. 42.*

Domini ministro in communionem christianorum introductus eram (a quo etiam nunc me postremam in vita initiationem accepturum esse, lætus spero) atque ab infantia inde ab ejus ore ædificationem petere consueveram: id quod ad hodiernum diem Deus mihi benigne largitus est; quod et multis posthæc largiatur! Aliam ministerii ecclesiastici faciem cognoscere et diligere didici in rurali recessu, ubi per 30 annos multum refectionis tempus peregi, apud venerandum virum F. D. Mellerup, parochum ecclesiarum Greve et Kildebrynde et præpositum, quem ad decrepitam usque senectutem nunquam pie colere et amare desii; ibi enim pulcherrimum illud contueri mihi contigit vinculum, quo parochus et parochiani cura pastorali et amore filiali jungi possint, atque indies mihi crevit ejusdem officii desiderium, cujus et prima pericula, illo ducente, ibidem feci, posteaque, spiritualiter cum eodem coetu quasî conjunctus, sæpe iteravi. Hauniæ opportunitate usus, dum juvenes ad examen theologicum præparando tempus impendebam, per plures annos exercitationes et lectiones Seminarii Pastoralis frequentavi, ducemque habui celebrem oratorem et venerandum virum H. G. Clausen. Quum vero etiam litteris operam impenderem, eodem tempore specimine eruditionis de gente Chaldæorum conscripto præmium academicum reportavi et primas lineas in ephemeride critica, Maanedsskrift for Literatur, typis vulgavi; itemque ut peregrinas terras visere mihi contingeret, dissertationem pro gradu Licentiati theologiæ composui. Jure docendi sic anno 1832 acquisito, Theologiam, quam dicebant Naturalem, tradere coepi, et cum locus doctoris in facultate theologica tum vacaret, certamen cum duobus commilitonibus conjunctissimis subii, quo factum est, ut præter spem, si non præter voluntatem, ad munus academicum a clementissimo rege anno 1833 vocarer. Post tria semestria, collega mortuo, historia ecclesiastica pars mihi assignata est, totumque me huic studio tradidi, cui per 17 annos in universitate prodesse nisus sum, ipse persvasus et expertus, nil magis piam religionis christianæ et eccleciastici dogmatis venerationem augere, quam profundam rerum a spiritu christiano gestarum cognitionem. Hanc vero aliasque nonnullas disciplinas docens, etiam

scribendo litteris et ecclesiæ prodesse studebam. Historia ecclesiastica patria imprimis illustranda visa est, et vestigia Münteri premens ab historia emendationis sacrorum exordium feci, sæpiusque ad eam reversus sum. Sic anno 1836, quum gradum doctoris theologiæ capesserem, inde argumentum dissertationis elegi, postea plura ejusdem ævi momenta singulatim collustravi et ideam totius epochæ in biographia Pauli Eliæ componere conatus sum; ulteriusque progressus, statum et historiam ecclesiæ Danicæ recentiorem descripsi partim in ephemeridibus theologicis, quas cum collega conjunctissimo inde ab anno 1837 continuo edendas curavi, et in alia ephemeride, quæ historica dicitur, partim libello de historia liturgiæ Danicæ anno 1840 edito. Quemadmodum hic liber practicum usum spectabat, siquidem ordini theologorum tunc de emendatione liturgiæ sententia dicenda erat mihique partes relatoris traditæ erant, sic sæpius ad quæstiones hujus temporis gravissimas de justa et optima rerum ecclesiasticarum forma ferebar, easque et historice et thetice et critice tam scribendo quam in conventibus cleri Hauniensis discutiendo examinavi, semper, ut puto, defensor libertatis, sed libertatis limitibus adstrictæ, quos ipsa rei natura secum ferat. Nec quicquam humani a me alienum putans, etiam lubens me eis adjunxi, qui pro libertate civili steterunt, nullusque inficias ibo, me novam reipublicæ formam laudare, haud nescium, tam quid emendatione egeat, quam quid præsertim ecclesiæ desiderandum supersit. Sic multis negotiis distractus, quum et academia et aliorum coetuum voluntas nonnulla necessariis adderent, et rex clementissimus Fredericus Sextus anno 1836 me ad partem revisionis versionis Veteris Testamenti vocaret, et rex clementissimus Fredericus Septimus anno 1850 jus ecclesiasticum in Seminario pastorali docendum mihi committeret, vires intendere didici, et tamen etiam hodie lætus confirmo, quod ante 16 annos de me adolescente professus sum, semper mihi feliciter accidisse, ut quod faciendum esset, idem amore et toto pectore amplecterer; non pauca vero, quæ proposueram aut inchoaveram, infecta jacuere. Interea in ordine theologico ascendens anno 1845 professor Ordinarius et assessor consistorii academici nominatus sum,

et anno 1847 ab eodem clementissimo Rege Christiano Octavo, beatæ memoriæ, cruce aurea ordinis Dannebrogici ornatus. Mansit vero semper nativus ministerii verbi divini amor, revixitque sæpius, quando aut peractum opus aut fructus operæ minus mihi satisfacere videbatur. Ter igitur muneris mutationem appetii, donec anno 1845 consistorio adscriptus firmius universitati me adfixum sensi. Collegiali vinculo cum æstumatissimis ordinis mei collegis semper arctius jungebar, et amicitia operisque societate cum æquali collega sic vinciebar, ut non sine multo dolore discessum cogitare possem; retinebant quoque privatæ res, pater scilicet grandævus, qui ad proximum abhinc annum in honesta senectute opere et familiaritate filii lætabatur, et domestica conditio, quæ inde ab anno 1837 mihi contigerat. Eo enim anno numen mihi vitæ sociam dedit Ludovicam Holm, a pastore tunc defuncto J. C. F. Höhne et uxore M. C. Hellesen filiam adoptatam, per quam præter mutui amoris felicitatem Deus mihi quinque liberos superstites benignus donavit; liberorum vero educatio metropolin præ rure commendabat. Processerat quoque ætas, ita ut non eo modo, quo antea, mutatio conditionis arrideret. Sed quo modo adhuc fieri potuit, nunc per Augustissimum Regem facta est, quum ad munus episcopi Fioniensis dioceseos d. 16 Nov. 1851 regia gratia vocatus sim, quo in munere nunc spero, me, volente Deo, postremam vitæ partem ei operi impensurum esse, ad quod semper pectore ferebar. Plurima sunt in vita mea, propter quæ numini benigno gratias pie ago, multaque beneficia simul hominibus accepta refero; futuros dies spectans, homines quoque, ut faveant, rogo; sed Deum precor, ut gratia me amplecti et conaminibus in gloriam sui et ædificationem ecclesiæ Jesu Christi benedicere velit.

Quæ typis vulgavi, hæc fere sunt:

Historia populi Judaici biblica usque ad occupationem Palæstinæ ad relationes peregrinas examinata et digesta. Haun. 1832.

Pröveforelæsninger, holdne for Ansættelse i det theologiske Facultet. Kbh. 1833 *(una cum prælectionibus viri s. v. P. T. Hald).*

Reformantes et Catholici tempore, quo sacra emendata sunt, in Dania concertantes. Haun. 1836.

Herredagen i Kjöbenhavn 1530, en historisk Skildring af Reformationstiden. (*Prodiit in* Theologisk Tidsskrift 1 Bd. 1837).

Tale i Bibelselskabet for Danmark 1837 (*prodiit in* 22de Beretning fra Bibelselskabet for Danmark).

Den udenlandske Beretning i det danske Bibelselskabs Generalforsamling 1838, *et*

Indenlandsk og udenlandsk Beretning i det danske Bibelselskabs Generalforsamlinger 1839—51 (*prodierunt in* 23—36 Beretning fra Bibels. for Danmark).

Om Paasken, om Pintsen og de nærmeste Helligdage (*in* Dansk Folkeblad 4 Aarg. 1838).

Om Sognebaandets Betydning og Lösning (*ibidem* No. 45—46).

Oratio academica de præstantia spiritus humani in Reformatione conspicua (*in* Theol. Tidskr. 11te Bd. 1847).

Liturgiens eller Alterbogens og Kirkeritualets Historie i Danmark. Kbh. 1840.

Om Skriftemaalet i dets Forbindelse med den hellige Nadvere og dets Form i den gamle og nyere Tid. (*In* Theol. Tidskr. 4de Bd. 1840).

Om Beskikkelse af Kirkens Tjenere i den danske Kirke fra Reformationen til vore Tider. (*Ibidem* 5 & 6 Bd. 1841 *et* 1842).

Tillægsbemærkninger til Past. Damkjærs Afhandling om Psalmesamlingerne i den danske Kirke. (*Ibidem* 8de Bd. 1844).

Oversættelse af Joel, Micha og Haggai (*in* Pröve af en ny dansk Oversættelse af det Gamle Testament. Kbh. 1845).

Lærebog i Kirkehistorien til Brug ved Forelæsninger. Förste Halvdeel. Kbh. 1845.

Den kirkelige Lovgivning og den kirkelige Praxis i Henseende til Prædiken i den danske Kirke efter Reformationen. (*In* Theol. Tidskr. 11te Bd. 1847).

De confutatione latina, quæ Apologiæ Concionatorum evangelicorum in comitiis Hauniensibus opposita est. Progr. Acad. Haun. 1847.

Paulus Eliæ, en biographisk historisk Skildring fra den danske Reformationstid. (*In* Nyt Historisk Tidsskrift 2det Bd. 1848).

Mindetale over Höisalig Kong Christian den Ottende, holdet ved Kjöbenhavns Universitets Sörgefest d. 15 Marts 1848.

Tale ved Universitetsfesten i Anledning af Hs. Maj. Kong Frederik den Syvendes Födselsdag 1848. (*Prodiit in* Theol. Tidsskr. 12te Bd. 1849).

Om Ammianus Marcellinus og hans Betydning for Kirkens Historie i det fjerde Aarhundrede. (*Ibidem* 12te Bd. 1849).

Oplysninger om de Sachsiske Reformatorers Grundsætninger med Hensyn til Kirkens Adskillelse fra Staten. (*In* Nyt Theol. Tidsskrift 1ste Bd. 1850).

Betragtninger og Önsker i Anledning af en ny Psalmebogs Indförelse. (*Ibidem*).

Om Geistligheden som Rigsstand i Danmark efter Reformationen. (*In* Nyt Historisk Tidsskr. 4de Bd. 1850).

H. F. J. Estrups Biographie af L. Engelstoft og C. T. Engelstoft. (*In* H. F. J. Estrups Samlede Skrifter. Kbh. 1851).

Ad hæc accedunt præter conciones quasdam funebres relationes academicæ et plurimæ sine nomine scriptiones critici argumenti ephemeridibus theologicis sæpe nominatis insertæ atque duæ aliæ in ephemeride, quæ Maanedsskrift for Literatur *dicebatur.*

II.

Natus sum ego, Severinus Claudius Wilken Bindesböll, anno 1798 die 16 Febr. in pago Selandiæ, Lidöe, sito inter Hafniam et Roeskildiam, pari fere utrinque interjecto spatio, patre Jano Bindesböll, sacrorum in coetibus Lidöe et Smörum ministro, matre Karen Johanna Hornemann, cujus nomen gentilitium tres fere eodem tempore in universitate Hafniensi illustraverunt viri doctissimi, duo fratres, alter major natu, Christianus Hornemann, philosophiam, exeunte proximo seculo, privatim docens, alter minor natu, Janus Wilken Hornemann, botanices professor; unus patruelis, Claudius Frees Hornemann, Theologiæ professor. Matrem mihi et quatuor fratribus et uni sorori anno 1807 eripuit mors præmatura. Cum pater duos maximos natu filios, adultos jam, anno 1805 intra domesticos parietes instituendos tradidisset præceptori, egregio viro, singularis ad docendum dexteritatis, J. E. Wegener, (anno 1819 seminario, quod vocatur, Joënstrupensi præfecto), ab eodem et ego puerulus, septem annos natus, literarum initia percepi. Erat in patre insignis gravitas et ingenii vis, ita ut, tradita præceptori provincia filiorum instituendorum, paternæ auctoritati nihil detraheretur. Juvenis, dum inter cives academicos Hafniæ versabatur, et fungebatur munere præceptoris in domo viri cujusdam nobilis, ex stirpe, ni fallor, Anglicana oriundi, hujus maxime gentis admiratione ductus, habuerat in votis, et, quantum in eo erat, operam dederat, ut coirent viri boni patriæque amantes societatem, cui propositum esse deberet accendere et fovere in civium animis sensum, quem dixerim, publicæ salutis, quem Angli „common spirit“ vocant, et nobis quoque ita vocare licebit, dum, quæ sit hujus vocis vis, optime vel solius Anglicanæ gentis exemplo constiterit. Sed non erat in juvene satis auctoritatis; qui societatem inirent, inventi non sunt. Suscepto vero anuo 1788 munere publico, inito matrimonio et aucto liberorum numero, cum natam sibi et datam cerneret societatem, exiguam quidem sed propriam, propositorum memor, quem in aliis publice

excitare sensum non contigisset, eum domi in animis suorum fovere patrisfamilias esse duxit. Hoc ut fieret, discerentque filii a tenera inde ætate animum advertere res publice gestas, memoratu dignas, prælegebantur — ut hoc unum commemorem — volente patre, quotidie super mensam acta diurna publica, ephemerides. Prælecta a ludimagistro pagi, — quem mensæ adhibuerat pater, — vel a majorum natu filiorum altero, commentabatur pater, non ut partes ageret δειπνοσοφιστοῦ, docte et data opera disputantis, sed ut apposite, si adesset opportunitas, egregios illos et magnificos promeret sensus, quos suggerebat assidue ardentissimus, qui in eo erat, patriæ libertatisque amor, quibusque ita persvadebatur filiis, ut certissimi fierent, si non, quid de re quaque judicarent ipsi, certe quid de ea sentiret paterfamilias. Qva re quid assecutus sit pater, nec meum est quærere, nec hujus loci. Suffecerit affirmare, universæ historiæ, ab idoneis magistris mihi traditæ, partem nullam tenacius memoriæ inhæsisse, quam quæ, domestico usui quasi accommodata, inter quotidianas coenas puerulo mihi suggerebatur.

Mutatis sæpius præceptoribus domesticis, anno 1812, quatuordecim annos natus, Roeskildiam missus sum, ut discipulis scholæ cathedralis adscriberer. Patri, ut huic scholæ me traderet uberius instituendum, auctor exstitit vir, optime de me meritus, meique a pueritia inde amantissimus præceptor J. E. Wegener, anno 1809 præposito et primo sacrorum ministro ad ædem cathedralem Roeskildensem capellanus pro persona adjunctus. Excepit me Roeskildiæ in domum jam suam carissima soror, nupta ante annum viro, quem nominavi, suo meoque olim præceptori, functa vero jam dudum in paterna domo ætate juvenili matris vicibus. Neque non gratus acceptusque videbatur esse scholæ magistris discipulus adventitius. Fuerunt hi viri, studiorum meorum primi fautores et adjutores, grata memoria colendi, præter sororis maritum, F. D. Hasselbalch, scholæ rector; H. H. Behrmann, historiæ Christiani secundi regis scriptor doctissimus; P. G. Fibiger, tragoediarum Sophoclis fidus interpres; D. P. Smith, jam sacrorum parochiæ Stege antistes et toparchiæ Möen præpositus. His deni-

que accesserunt J. Suhr et S. N. J. Bloch, ille anno 1815 subrector (Overlærer), hic eodem anno scholæ rector nominatus. Qvo facto mirum brevi incrementum cepit schola, coepta proximis annis paululum desolari. Comitata est magistrum æstimatissimum Neocopia Falstriæ Roeskildiam migrantem lectissimorum discipulorum cohors. Aucto numero discîpulorum, inprimis supremæ classis, fere in duplum, et divisa schola quasi in duas partes, veterum discipulorum et adventitiorum, nata est æmulatio, studiorum ad tempus haud spernenda adjutrix, quam ita dirigere contigit sapientissimo scholæ moderatori, ut mox omnium animos, posito partium studio, uno rerum discendarum amore conciliaret et conjungeret. Equidem, si quid ad me ex veterum scriptorum lectione redundavit sive utilitatis sive jucunditatis, id me potissimum huic peritissimo et disertissimo antiquitatis interpreti acceptum referre gratus testor.

Exacto Roeskildiæ quadriennio, e schola dimissus, et Hafniæ, superato examine, quod dicitur, artium, civibus academicis cum laude adscriptus sum. Ut ferebat studiorum ratio, lege et more sancita, dabam me bonarum litterarum studio, et audiebam optimos quosque harum artium doctores. Inesse omnibus his literis vim ad animos juvenum bene informandos, cum nemo infitiatur, tum vero hanc propriam esse philosophiæ laudem, omnes consentiunt. Laudanda ars; sed et gratia habenda viro, qui gravissimo hujus artis tradendæ munere fungebatur, clarissimo F. C. Sibbern, qui, cum juventutem studiosam in disciplinam recepisset, in hoc mihi elaborare videbatur, non ut veræ philosophiæ formam tantum aliquam, mente a se conceptam, discendam traderet auditoribus, sed etiam, si quæ laterent in juvenum animis philosophiæ semina, ut ea benigno orationis afflatu in vitam vocaret. — Neque excidet memoria imago viri celeberrimi, physices professoris, quem defunctum ante hos decem menses lugebat tota patria, qui, cum se totum ad investigationem naturæ contulisset, et in ea una observanda hæreret, rediit tamen inde et, plenus admirationis, retulit cogitando omnia ad supremum, præsens ubivis locorum, numen, — si ferenda interpretatio, — τὸ ποιοῦν θαυμάσια μόνον. (Psalm. 72, 18.)

Ut Roeskildiæ sorori, ita Hafniæ contubernio et usu quotidiano jungebar fratri, natu minori, mutuo amore mihi conjunctissimo, M. G. B. Bindesböll, qui puerili ætate Hafniam missus, ut architecturæ operam daret, de præcepto Vitruvii, „neminem posse se juste profiteri architectum, nisi qui ab ætate puerili gradibus disciplinarum scandendo pervenerit ad templum architecturæ“, primo jam scandens gradu, artis fabrorum tignariorum tiro discebat elementa. Qvanquam quæ ad victum et cultum suppeditarent, subministrabat domus paterna, coepi tamen jam primo anno in pueris privatim instituendis operam collocare, haud improbante patre, cui persvasum erat, si quid temporis ita studiis et veritatis investigationi detraheretur, id non consumi et interire, sed conferre ad efficiendum illud animi robur, quo tertium honestatis genus contineri docebant Stoici.

Anno præterlapso, examen philologico-philosophicum ita sustinui, ut encomio publico dignus censerer.

Ornabant eo tempore ordinem theologorum Hafniensium duumviri summe venerandi, P. E. Müller et J. Möller, quorum ille, insigni præditus ingenii sagacitate et animi æquabilitate, difficillimum susceperat munus conciliandi, quantum fieri posset, inter se dogmata præceptaque fidei christianæ et placita philosophiæ criticæ vel rationalismi, qui dicitur, eo tempore vigentis; hic celeritate ingenii, multiplici et varia doctrina, dicendi scribendique facultate et copia paucis inferior, ducem se juventuti studiosæ præbebat per campum historiæ ecclesiasticæ latissime patentem. Provincia sacri codicis Novi testamenti interpretandi, senescente jam S. V. C. F. Hornemann, et absente maximam partem S. V. P. K. Meyer, demandabatur professoribus philologiæ gracæ et latinæ. Hos ego duces secutus theologiæ studio me dabam, scholas frequentabam, tradita calamo excipiebam, scriptos fasciculos, compendia, commentarios lectitabam. Præterlapsis tribus annis et dimidio, cum die 26 Apr. 1821 examini theologico me obtulissem, egregiam inde laudem reportavi.

Schola academica, omnium liberalium artium et veræ humanitatis magistra, discipulos ac filios non ut schola puerorum dimittit, sed alma ut mater adultos etiam et emancipatos retinet fovetque. — Cursu studiorum theologicorum peracto, restabam Hafniæ, devinctus et litterarum, quas degustaveram, amore vel desiderio, et illo fraternitatis vinculo, quo se junctos sentiunt bonarum artium studiosi, et qvod contuberniis, familiari consvetudine, sodalitiis, varii generis societatibus adstringitur et roboratur. Remissa aliquantisper valetudinis gratia studia reviviscebant non integris tantum, sed auctis viribus. Bibliothecæ publicæ immensos doctrinæ thesauros aperiebant. Ad quos ut aditum mihi pararem faciliorem, in conficiendis catalogis bibliothecæ regiæ operam ad tempus commodabam. — Invitabant imprimis sacri codicis interpretatio et historia ecclesiastica, quæ apertos et faciles ab omni parte præbent aditus, ut in eis sedem figerem. Juvabat interdum, relicta theologia, in remotiora, ut in musicam græcam, excurrere. Jam vero, cum usus sit optimus magister, ut et docendo discerem theologiam, theologiæ studiosis, examini se præparantibus, operam meam ausus sum offerre et commodare. Quid viam aliis præituro intuendum esset et sequendum, dubium mihi esse non potuit, qui anno 1822 ordini theologorum notarius adjunctus essem, et quotiescunque studiosi examine explorarentur, adesse singulasque quæstiones perscribere deberem. Nec defuerunt, qui me studiorum ducem sibi eligerent. Sed nescio, num illis satisfecerim, mihimet certe ipse non satisfeci. Qui, dum in subselliis sedebam discipulus atque auditor, aliorum judicio meum subjicere potueram, idem, cum jam, vicibus mutatis, magistri partes sustinerem, vinculorum impatiens, a me impetrare non potui, ut in traditis et acceptis iterum tradendis acquiescerem. Si quid indagatum vel excogitatum esset, quod ante latuerat, in quo profecisse mihi videbar, id non mihi soli lucratus esse, sed eo etiam aliis prodesse volui. Cum vero factum esset interdum, præsente me notario, et teste ut candidati, quos vocant, ea, quæ a me acceperant et interrogati responderant, nescirent apte tueri, quippe quæ ob novitatem visa essent examinatoribus vel suspecta vel minus probata, ideoque illi notam, ut

mihi videbatur, merito inferiorem reportassent, religioni habui tradere et, mercede accepta, quasi vendere, quæ, si usus venisset, nulli usui essent, sed in detrimentum facile verterentur eis, quibus esse deberent præsidio, et cohibito novandi studio, animo renitente, perstiti in traditis religiose tradendis et in repetitis iterum iterumque ad tædium usque repetendis, quo nihil studiis perniciosius. Qvare cum anno 1825 a viro clarissimo M. Nielsen, scholæ virtutis civicæ Hafniensis moderatore, rogatus essem, ut supremam scholæ classem in doctrina religionis instituerem, haud invitus morem ei gessi, et, missa paulatim juventute studiosa, ad puerilem ætatem et juventutem scholasticam instituendam redii, extenuatis quidem reditibus, sed vindicata docendi libertate. Hoc initio facto, vita scholastica sensim sensimque me ita ad se trahebat, ut totum demum occuparet. Vix ulla eo tempore erat schola privata frequentatior, sive puerorum sive puellarum, cujus non ad tempus annumerarer magistris. Sed licet per quatuordecim deinceps annos (1825—1838) — excepto biennio, quo peregrinabar — quinis vel senis quotidianis horis in id unum incumberem, ut doctrinam religionis traderem, tantum tamen abfuit, ut hujus negotii me unquam caperet satietas, ut ad hunc usque diem nullum muneris officium mihi adeo in deliciis fuerit, quam quod in catechumenis instituendis versatur.

Collegii Medicei anno, quo restauratum fuit, 1824, factus sum alumnus. Ex legibus huic collegio olim scriptis, et, volente ephoro, restaurato novatis, singulas singulis annis pro stipendio scripsi et publice defendi disputationes,) studiorum non tam fructus quam specimina.*

Transegeram Hafniæ juxta almam liberalium artium matrem annos, quorum meminisse semper juvabit, et quorum hæc mihi scribenti tam gratum fuit imaginem cogitatione informare, ut in ea adumbranda nimis, vereor,

---

*) *Tituli sunt: Augustinus et Hieronymus de sacra scriptura interpretanda disputantes. 1825 — Qværitur, utrum ad librum aliquem intelligendum opus sit scire, a quo scriptus sit, necne. 1826. — De morte, etiam incerta animi immortalitate, sponte oppetenda. 1827. — De usu et significatione vocabulorum ἁρμόζειν, ἡρμοσμένος et ἁρμονία apud scriptores musicos. 1829.*

mihi indulserim. Sed monebat ætas, ut de munere publico capessendo cogitarem. Obvium erat ecclesiasticum, quod dicitur, petere munus. Sed ut inter scientiam, quam dicunt, absolutam et ab omni circumscriptione liberam, et fidem christianam, ita quoque inter scholam liberalium artium liberam et ecclesiam χάσμα ἐστήρικται, superabile illud quidem, sed quod possit moram facere volentibus transire. Studia, quibus id, quod summum est, debet esse propositum, in academicum munus versus cogitationes meas dirigebant, obstante quodammodo munere, quo per plures annos in scholis quotidie functus eram, et cujus in me jam hæc fuerat vis, ut scholastico quam academico muneri obeundo aptior factus essem. Qvare cum anno 1830, viro clarissimo N. Fogtmann nominato professore theologiæ, munus vacaret, quo ille in academia Sorana anteà functus erat ita, ut non solum ethicam traderet in ipsa academia, sed, conflato in unum academico et scholastico munere, etiam scholæ, quæ academiæ adjuncta erat, supremam classem in doctrina religionis institueret, operam dedi, ut ejus fierem successor. Sed eventus votis non respondit.

Accidit brevi post, quo res in magnum discrimen adduceretur: contraxi morbum. Hebetata oculorum acie, in munere scholastico obeundo neque mihi neque aliis satisfaciebam. Notarii munere coactus me abdicavi. Domi, interclusus lectione et studio, abundabam otio quidem, sed desidioso otio, quo non aluntur mentis vires, sed languescunt. Tentata per biennium curationum fortuna, cum medicorum remediis vinci non posset malum ingravescens, opitulatus est vir, meis laudibus major, regi ab intimis consiliis conferentiarum J. Collin, materteræ maritus, qui cum patri vivo innumera dederat amicitiæ sincerissimæ et officiosissimæ pignora, tum, eo mortuo, hoc addidit, quod liberos in partem hujus hæreditatis vocabat. Eo intercedente, petenti mihi facta est copia sumtibus maximam partem publicis per biennium peregrinandi. Ex qua peregrinatione, confirmata oculorum valetudine, redux, cum munus in academia Sorana, anno 1834 denuo vacans, denuo frustra petiissem, in munera ecclesiastica petenda animum in-

tendi. — Qvicquid otii ab obeundo munere scholastico, ad quod iterum recurri, mihi relinquebatur, impendi partim componendo libro, qui inscriptus est: Meddelelser fra Udlandet, *et, invento redemtore, in lucem emissus est annis 1840—41, partim variis recensionibus, quas vocant, scribendis, quæ extant in libris menstruis,* Maanedskrift for Litteratur.

Anno 1838 die 3 Nov. regi augustissimo placuit præficere me antistitem sacrorum coetibus Nakskov et Branderslöv. Concilio provinciali Roeskildensi, ut de lege suffragiorum sententiam ferret, anno 1848 indicto, electus a rege, interfui. Ab eodem clementissimo rege dignus habitus sum, qui d. 21 Jan. 1850 signo aureo ordinis Dannebrogici decorarer.

Anno 1843 die 8 Septembr. uxorem duxi Annam Carolinam de Lövensön, filiam adoptivam comitis C. W. de Danneskjold-Lövendal, domesticæ felicitatis fidissimam custodem.

Præter ea, quorum mentio jam facta est, scripta hæc edidi:

Tale i Anledning af Kong Frederik den Sjettes Jordefærd. 1840.

Oprettelsen af en borgerlig Realskole i Nakskov. 1841.

Höstprædiken. 1842.

Prædikener over Sön- og Festdagsevangelierne. 1846.

Betænkning i Anledning af Forhandlingerne om en ny Psalmebog. 1846.

Beretning om Nakskov borgerlige Realskole. 1847.

Hvad skal man forstaae ved det Ord Folkekirke? 1849.

Dies, quo, Deo volente, ad sacrum munus rite suscipiendum in æde Divæ Virginis inaugurabuntur Viri Summe Reverendi, ex mandato Regio erit 22dus mensis Februarii, qui Dominicæ Quinquagesimæ nomine appellatur. Hunc sacrum ritum ut præsentia sua condecorent precibusque suis adiuvent, omnium Ordinum Optimos ea, qua par est, observantia invitamus.

Datum Hauniæ ex ædibus episcopalibus die 14 Februarii MDCCCLII.

Sub Officii Nostri Sigillo.

Den christne Kirkes Stiftelse.

Messias ventedes som en Davids Sön; hvor adspredt og nedtrykt endog Davids Familie var, var det dog den, der skulde opblomstre i Messias, og naar man spurgte de Lærde, hvorfra Denne skulde komme, svarede de stedse: Fra Bethlehem, Davids Stad. Dog förer den hellige Fortælling os först til Nazareth, en lille By mellem Galilæas Bierge. Der forkyndte et himmelsk Budskab en stille, hidtil kun trolovet, Jomfru, at hun skulde vorde den lyksaligste blandt Mödre, at hun skulde föde en Sön, i hvem hendes Folks store Haab skulde opfyldes.

Vi finde os her i Egne, hvor det Underfulde ved hvert Skridt træder os imöde; hvo kunde udslette det af Historiens Tavler, om han end vilde? Men Den, der paa disse Blade vil forsöge at give en Udsigt over Beretningerne, seer ikke hen til disse Begivenheder som en uvillig eller en ligegyldig Tilskuer, der enten vilde söge at drage hvad her skeede ned i de sædvanlige Tings Række, eller lade det staae uafgiort, om det skal antages eller forkastes. Han har den Overbeviisning, at det Guddommelige og Forsonende ikke kunde fremstaae i Verden som en Frugt af den fordærvede Stamme, at den christne Kirkes Stiftelse ikke kan eller skal forklares som en naturlig Udvikling af denne Verdens Kræfter, men at den bröd frem af en höiere Tingenes Orden og strax ved sin Fremtræden maatte vise sin höiere Herkomst.

Den christne Kirke er giennem alle følgende Aarhundreder en stor Virkelighed, og spörge vi da om dens Oprindelse, förer Historien os til det Folk, som, i det Hele ikke bedre og ikke lykkeligere end andre Folkeslag, dog tidligen var udseet og ved underfulde Foranstaltninger forberedt til en höiere Bestemmelse. Fordærvelsen var i Israel ikke mindre end i de andre Folke-

slag, Videnskab og Konst havde andensteds en langt skiönnere Blomstring; men i intet andet Folk löde saaledes de dybe Toner, hvori Bevidstheden af det guddommelige Væsens Herlighed og af Menneskets Syndighed og Trang til Forlösning udtalte sig, som i de hellige Stemmer, der i Israel midt under den herskende Fordærvelse dog i saa Manges Hierter vakte og nærede den sande Fromhed, og dannede saa mangen „Israelit, i hvem der ikke var Sviig". En forunderlig prophetisk Röst havde der viist hen paa det Tilkommende, og, skiöndt i Aarhundreder ingen Prophet var fremstaaet, ingen Mand, som i sit Folk havde kunnet vinde den Tillid, at det havde anseet ham som dreven af Guds Aand og talende med höiere end blot menneskelig Myndighed, svævede dog ligesom de prophetiske Skikkelser endnu stedse for Folkets Öie, og de gamle Forjættelser vare bevarede, troede, gaaede over i Folkets Liv.

Nu var det Opfyldelsens Tider, Vendepunctet i Menneskeslægtens Historie, og Enhver, som vil betragte Verdensbegivenhederne i deres Sammenhæng, maa nödvendigen dvæle ved disse Tider og Steder. Vi befinde os her ikke i dunkle Egne, hvor fabelagtige Opfindelser frit kunde raade, men midt i den klare Historie, og de Skrivter, som for os ere de hellige, maae for Enhver være vigtige Vidnesbyrd, der omhyggeligen bör paaagtes. Tvivlen kan söge at oplöse denne eller hiin enkelte Fortælling i et usikkert Sagn, den kan her og der paavise en Unöiagtighed i de enkelte Beretninger, men ingen Tvivl kan giennembryde den hele Række af Kiendsgierninger, som ere os overantvordede i Vidnesbyrd, der anbefale sig for enhver redelig Læsers Samvittighed.

At retfærdiggiöre disse Vidnesbyrd kan her ikke være vor Hensigt [1]), og heller ikke at fölge Beretningerne i alle Enkeltheder. Vi forudsætte vore Læsere fortrolige med Evangelisternes Fortællinger, disse ville vi derfor ikke udskrive, men vi maae overlade Læserne derefter selv at danne sig det fuld-

---

1) Sin Formening om de synoptiske Evangeliers Oprindelse har Forfatteren fremsat i Theologisk Tidsskrivt udg. af *Scharling* og *Engelstoft* VI. 1, 133 ff.

stændige Billede af det hellige Liv, hvilket vi her kun ville fremstille i et kort Omrids efter den Tidsfölge, som de grundigste Undersögelser synes at paavise.

Som Udgangspunct maatte Jesu Födselsaar bestemmes, og, skiöndt dette ikke kan skee med fuld Sikkerhed, er det dog bragt dertil, at Uvisheden kun angaaer eet eller to Aar[1]). Det er almindelig erkiendt, at den Tidsregning, der nu almindeligen fölges og ikke uden störste Forvirring kunde forlades — den efter sin Ophavsmand, en romersk Abbed Dionysius den Lille i det 6te Aarhundrede, saakaldte Dionysiske Æra — som ansætter Jesu Födsel til Roms Aar 754, har sat den nogle Aar for sildigt. Herodes den Stores Död indtraf, som nu af Alle er indrömmet, A. 750, og ikke ganske kort forinden maa, som det Fölgende vil vise, Jesus være föd.

Efter Lukas' Beretning (2, 1 ff.) var det en af Augustus anordnet Census, som foranledigede, at Joseph og Maria droge til Bethlehem. Denne Census kan ikke have været forbunden med nogen Udskrivning til Skat — hvorpaa det af Lukas brugte Ord (ἀπογραφή) heller ikke hentyder — thi egentlig skatskyldige vare Jöderne endnu ikke til Romerne; men Augustus samlede med megen Omhu en Oversigt over det romerske Rige, de Bundsforvandte derunder indbegrebne, over enhver Provindses og ethvert Riges Vaabenmagt, tilligemed andre Oplysninger. Efter Suidas udnævnte han tyve anseete Mænd, som droge omkring i Landene for at samle de fornödne Efterretninger, og flere Antydninger giöre det sandsynligt, at de udförte dette Hverv just i disse Aar, i eet Land tidligere, i et andet sildigere. Efter Tertullian, som heri ikke har sin Efterretning fra Lukas, blev denne Census holdt i Judæa ved Sentius Saturninus. Denne Mand var Statholder i Syrien fra A. 744 til 748, saa at herefter Jesu Födselsaar ikke vilde kunne sættes senere, end i det sidstnævnte Aar.

---

1) De Data, hvorpaa det her kommer an, ere samlede i Programmet De momentis chronologicis in vita Jesu Christi, hvor ogsaa de Vidnesbyrd, som i det Fölgende paaberaabes, findes anförte.

Men her möder den Vanskelighed, at Lukas, efter den sædvanlige Fortolkning, lader Quirinius paa denne Tiid være Statholder i Syrien, hvilken Post han dog först tiltraadte A. 759, og derefter i denne Egenskab holdt den med en Formueskat forbundne Census, som omtales i Apostl. Giern. 5, 37. Der er nu Intet til Hinder for at antage, at Quirinius, som allerede havde beklædt höie Værdigheder, var iblandt de Mænd, hvilke Augustus udsendte i det ovenmeldte Ærinde, og at han da har udfört dette i Forbindelse med Sentius Saturninus. Feiltagelsen, hvis Lukas har begaaet en saadan, vilde da kun bestaae deri, at han uretteligen allerede dengang havde tillagt ham Statholder-Værdigheden, hvilken han först siden opnaaede. Alle Vanskeligheder hæves, naar man — hvilket Sprogbrugen meget vel, og maaskee alene, tillader — oversætter: „Denne Census blev holdt, för Quirinius var Statholder i Syrien“ — til hvilken Tiid nemlig en anden Census blev holdt, som vakte store Uroligheder og endnu var i frisk Minde, med hvilken hiin förste ikke maatte forvexles [1]).

Hvorvel denne Census blev holdt efter romersk Foranstaltning og udfört ved romerske Embedsmænd, har man dog sikkert ikke forbigaaet den jödiske Övrighed, og Oplysningerne ere blevne sögte efter de jödiske Indretninger. Ifölge heraf maatte Enhver möde paa det Sted, hvorfra hans Slægt stammede; Marias Trolovede, Joseph, som var af Davids Slægt, saaledes i Davids Stad Bethlehem, en lille By i Judæa, henved 2 Miil fra Jerusalem. At Maria ledsagede ham, kan maaskee med meest Sandsynlighed forklares

---

1) Hvo der nöie efterseer de af *Huschke* (Ueber den zur Zeit der Geburt J. Chr. gehaltenen Census S. 83 f. Jvnf. *Tholuck*, Glaubwürdigkeit d. ev. Geschichte S. 182 ff. og *Wieseler*, Chronologische Synopse der 4 Evang. S. 116 ff.) anförte Exempler, vil neppe tvivle om Tilladeligheden af vor Oversættelse. I det mindste fortiente denne, af flere af de fortrinligste Lærde tiltraadte, Mening ikke den haanlige Affærdigelse, som er bleven den til Deel af *Winer* (Bibl. Realwörterbuch 3 Aufl. II. 293). Mænd som Pirizonius og Ernesti havde dog vel Öre for græsk Sprogbrug. — Mig forekommer det langt haardere, med Andre, som istedenfor *αὕτη* skrive *αὗτη*, at oversætte: „Selve Udskrivningen, den förste, blev foretagen, da Quirinius var Statholder i Syrien.“

deraf, at de synes at have havt den Hensigt at bosætte sig i Bethlehem, thi der forbleve de en Tiidlang, og derhen, eller dog til Judæa, tænkte de först at vende tilbage fra Ægypten. Den lille By kunde i de Dage ikke rumme de mange tilströmmende Fremmede, Joseph og Maria maatte derfor söge Ly i en Stald, og der födte hun sin förstefödte Sön, svöbte ham, og lagde ham i en Krybbe. Efter gamle Beretninger var denne Stald i en af de mange Bierghuler, hvilke, tildeels udvidede ved Konst, Egnens Beboere pleie at före sig til Nytte til Boliger, Gravsteder, eller paa anden Maade [1]). Endnu viser man i Bethlehem under Mariekirkens Chor en Klippehule med flere Siderum, og, saa liden Tiltro endog de fleste af de Sagn fortiene, hvorefter man paaviser de ved den hellige Historie navnkundige Steder, har det dog en höi Grad af Sandsynlighed, at denne Hule med Rette bærer den simple, men saa betydningsfulde Indskrivt: Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est [2]).

Fra dette dunkle Rum oprandt Verdens Frelse. Nu griber Stedet Vandreren med de stærkeste Fölelser, og Andagten har smykket det med Jordens Pragt; men forestille vi os det i den oprindelige Skikkelse, et Sted, hvor ellers Hiorderne dreves ind, hvor nu en fattig Qvinde intet andet Tilflugtssted havde kunnet finde under Födselssmerterne, og havde maattet lægge sit Barn i Krybben, da kan ingen stærkere Modsætning tænkes mod de jödiske Forventninger om Messias' Tilkommelse.

Lovsangen paa Marken löd i Nattens Stilhed, og, dersom endog Hyrderne fortalte Andre det Syn, der var blevet dem forundt, var det dog vel egentlig kun Maria, der „bevarede deres Ord i sit Hierte“, og Joseph, som derved end mere forvissedes om, hvor dyrebart det Barn var, til hvis Værge han var sat. Ottende Dagen derefter erholdt Barnet ved Omskærelsen det betydningsfulde Navn Jesus, et Navn, som, tillagt dette Barn, ikke kan til-

---

1) At Sagnet om Hulen kun skulde være fremkommet derved, at man sögte en Opfyldelse af Es. 33, 16 (*Piper*, Mythologie u. Symbolik d. christl. Kunst 1. 2, 70) er langt mindre sandsynligt, end at man har anvendt dette prophetiske Udsagn, fordi Stalden virkelig var en Bierghule.

2) *Rosenmüller*, bibl. Alterthumskunde II. 2, 283. *Schubert*, Reise in das Morgenland III. 17.

skrives Hændelsen eller menneskeligt Vilkaar. Fyrretyve Dage efter Födselen fremstilledes Barnet efter Lovens Forskrivt i Templet, og da der ærværdige Gamle med prophetisk Röst hilsede det som Den, paa hvem Fædrene havde biet, og talede derom til Alle, „som ventede paa Forlösningen“, maatte i det mindste et dunkelt Rygte udbrede sig i Jerusalem, at et Barn var födt under særdeles Forudsigelser.

Endnu större Opmærksomhed vaktes, da „Mager fra Österlandene“ kom til Jerusalem for at spörge om den Jödernes Konge, hvis Tegn de meente at have seet i Stiernerne (Matth. 2, 1). Med Navnet „Mager“, i dets gode Betydning, betegnedes lærde Mænd, Præster og Vise, som ansaaes for at besidde dybere Kundskab i guddommelige og menneskelige Ting, end de sædvanlige Mennesker, og som i Særdeleshed randsagede Stiernernes Gang og deres Stillings Betydning. De her omtalte Mager kunne vel have været af israëlitisk Herkomst, thi mange Jöder boede i östlige Lande, og deeltoge ogsaa i Folkenes videnskabelige Stræben; snarere synes dog hele Fortællingen at vise hen paa hedenske Vise, maaskee Tilhængere af den zoroastriske Lære; de östlige Lande, hvorfra de kom, kunne have været Arabien eller Persien. Ved det jödiske Folks Adspredelse vare ogsaa dets Forventninger saaledes trængte ud i alle Österlandene, at det der var en gammel og stadig Mening, hvilken uden Tvivl saavel den almindelige Forkierlighed for det Overordentlige som Begierlighed efter at afkaste det romerske Aag skaffede Indgang, at et nyt Verdens-Monarchie skulde fremstaae fra det jödiske Land. Vel have Suetonius og Tacitus, som berette os dette, laant deres Udtryk fra den jödiske Historieskriver Josephus [1]), men de have derved tillige bekræftet hans Udsagn, hvilket vinder yderligere Stadfæstelse ved hine Magers Udtydning af det Tegn, de havde seet paa Himmelen. Hvad dette Tegn betræffer, da synes allerede gamle jödiske Rabbinere at have talet om Messias' Stierne, og derpaa at have tydet Bileams Spaadom: „Der opgaaer en Stierne af Jakob, og et Scepter

---

1) *Gieseler*, Lehrbuch der Kirchengeschichte 3 Aufl. I. 47.

fremstaaer af Israel“ (4 Mose B. 24, 17), og i sildigere Tider ansaae Rabbinerne en Conjunction af Planeterne Jupiter og Saturn i Fiskenes Himmeltegn for at skulle bebude Forlösningen ved Messias, ligesom den antoges at have varslet Israeliternes Befrielse fra den ægyptiske Trældom. Man maa derfor finde det mærkværdigt, at, som nöiagtige astronomiske Beregninger vise, i Roms Aar 747 de nævnte Planeter kom sammen, förste Gang i 20de Grad af Fiskene den 20de Mai, anden Gang i 16de Grad den 27de October, og tredie Gang i 15de Grad af samme Tegn den 12te November; alle Gange stode de hinanden saa nær, at de for et svagt Öie kunde synes som een Stierne. Antage vi, at Magerne noget kortere eller længere Tiid efter den förste Conjunction have begivet sig paa Reisen, og at nogle Maaneder ere hengaaede med den og med Opholdet i Jerusalem, kan den anden Conjunction have viist sig for dem, da de droge til Bethlehem [1]). Vi tör ingen sikker Slutning bygge herpaa, men hvis man vover det, vilde Roms Aar 747 være at ansee som Jesu Födselsaar, og i alt Fald kan det hellige Barns Födsel neppe sættes senere end til det fölgende Aar. Om Dag og Maaned lader sig Intet bestemme, dog synes Vinteren at maatte udelukkes, efterdi en Census neppe vilde været foretagen paa denne Aarstid, paa hvilken Hyrderne heller ikke vare paa Marken [2]).

Jerusalem kom i Bevægelse, da disse Mager fra det fremmede Land spurgte om eu nyföd Jödernes Konge. I Særdeleshed bevægedes Herodes'

---

1) See De momentis chronologicis pag. 8 sq. og de der anförte Skrivter. Senere har *Anger* (Ueber den Stern der Weisen und das Geburtsjahr Christi, i Zeitschrift für die historische Theol. 1847 H. 3. S. 347 ff.) grundigere, end hans Forgængere, undersögt de rabbinske Vidnesbyrd og berigtiget flere unöiagtige Angivelser. Imidlertid bliver dog hiin Conjunctions Sammentræffen med den Tiid, i hvilken Magernes Ankomst omtrentlig maa sættes, ret mærkelig. De af *Anger* S. 353 ff. og af *Seiffarth* (Chronologia sacra S. 90 f.) fremsatte Indvendinger lade sig uden Vanskelighed löse. — Det er besynderligt, at *Wieseler* (anf. St. S. 59) kan antage, at Magerne have udsat deres Reise 2 Aar, efterat Stiernen havde ladet sig tilsyne. Dette kan paa ingen Maade udledes deraf, at Herodes, for med större Sikkerhed at opnaae sit Öiemeed, udstrakte sin grusomme Befaling til Börn af 2 Aars Alder.

2) *Lightfoot*, horæ hebraicæ ad Luc. 2, 8.

Hierte. Hvor liden Tiltro han vel endog skienkede Folkets Forhaabninger, kunde han dog ved denne Efterretning frygte et Udbrud af Uroligheder; ogsaa er Frygt for Sagn og Varsler aldrig langt fra en Tænkemaade som hans. Efter sine Lærdes Udsagn viste han Magerne til Bethlehem, men fordrede af dem, at de skulde meddele ham Underretning om, hvor de havde fundet det Barn, de sögte. De skuffede ham og vendte ad en anden Vei tilbage til deres Land, og imidlertid blev Barnet skiult fra Forfölgelsen; advaret drog Joseph med det og dets Moder til Ægypten, efter Sagnet til Matarea i Nærheden af Heliopolis. Herodes forbittredes, og i det vilde Raserie, der, især i hans sidste Dage, saa ofte overfaldt ham, lod han alle Börn paa to Aar og derunder i Bethlehem og dens Omegn dræbe, menende, at det forhadte og frygtede Barn maatte findes deriblandt. Denne Grusomhed, som ikkun kan have truffet et lidet Antal Börn, har med Hensyn til de daværende Tider og til Herodes' övrige Fremfærd intet saa Paafaldende, at vi kunde forundres, dersom ingen anden Efterretning derom, end den, vi finde hos Evangelisten, var kommen til os, hvilket dog ikke ganske er Tilfældet [1]).

Vi följe endnu den gamle Konge giennem hans sidste Dage. Efter at han havde ladet sine Sönner Alexander og Aristobulus dræbe, bestemte han Antipater til Thronfölger, og, i Tilfælde af Dennes Död för Faderen, da den Næste i Alder af sine Sönner, Herodes — i vore Evangelier kaldet Philippus; maaskee har han baaret begge Navne [2]) — en Sön af en anden Mariamne, Datter af Præsten, siden Ypperstepræsten, Simon. Antipater fortörnedes over, at denne Herodes var stillet Thronen nærmere end hans Sön, og da han tillige med Utaalmodighed ventede paa den Time, da han selv kunde bestige Thronen, sögte han fra Rom af, hvor han dengang opholdt sig, at faae Faderen bragt af Dage ved Gift. Forehavendet blev opdaget, Antipaters Moder og Mariamne bleve, som Medskyldige, forskudte, og den Sidstnævntes Sön

---

1) De momentis chronologicis pag. 3.

2) *Noldii* historia Idumæa pag. 200 sqq.

udelukt fra Thronfölgen; men saa hemmeligt bleve Undersögelserne förte, saa strengt vaagede Faderen over, at i den Tiid Ingen maatte reise til Rom, og saa faa Venner havde Antipater, at han var uvidende om alt det Forefaldne, da Faderen lod ham kalde tilbage. I sit Purpur betraadte han Palladset, men der ventede ham en Ret, til hvilken Varus, den romerske Statholder over Syrien, blev tilkaldt, og, da han ikke kunde retfærdiggiöre sig, blev han fængslet.

Imidlertid blev Kongen angreben af sin sidste Sygdom. Et Rygte om hans Död fonanledigede et Udbrud i Jerusalem, hvor de Misfornöiede begyndte med at nedrive den gyldne Örn, som Herodes til Folkets Forargelse havde ladet sætte over Templets store Port. De bleve grebne af de kongelige Tropper, og Ophavsmændene med flere Medskyldige levende brændte. Herodes' Sygdom tiltog stedse, Orme fortærede ham levende, og Stanken af hans Legeme giorde ham væmmelig for sig selv og Andre. Da han forgieves havde sögt Lindring i de varme Bade i Kallirhoe, i Nærheden af det döde Hav, lod han sig bære til Jericho. Der forsögte han under Smerternes Voldsomhed at giennembore sit Bryst med en Kniv, men man greb hans Haand og forhindrede ham i at udföre sit Forsæt. Ved de Skrig, som herved hörtes, troede man i Palladset, at Kongen var död; Larmen trængte ogsaa ind til Antipaters Fængsel [1]), og han sögte at formaae Vogteren til strax at sætte ham i Frihed. Men Vogteren underrettede Kongen derom, som da i den heftigste Forbittrelse öieblikkelig lod Sönnen dræbe.

Det lange, af saa mange Storme bevægede, af saa voldsomme Lidenskaber sönderrevne Liv var ved dets Ende, og Herodes havde ikke den Fyldestgiörelse, som siden Augustus, at han rolig kunde spörge de Omkringstaaende, hvorledes de syntes, at han havde spilt Livets Rolle. Han havde spilt den slet. De meest elskede Hustruer, Frænder og Venner vare myrdede eller forskudte. I de Sönner, han havde opdraget til at arve hans Glands,

1) Om Antipater strax ved hans Fængsling var sendt til Jericho, eller om han senere var bragt derhen, derom fattes Oplysning.

meente han kun at have opelsket Forrædere; de vare faldne for hans Sværd, og det Rige, han ved saa store Anstrengelser, Opoffrelser og Ydmygelser havde erhvervet og sammenholdt, maatte han nu bestemme til Deling mellem andre Sönner, af hvilke han intet Stort kunde love sig: Archelaus, Herodes Antipas og Philippus. Ærgierrighedens Drömme vare svundne; han vidste, at hans Navn ikke vilde leve i Hæder og Velsignelse, tværtimod stod den Tanke stadig og martrende for hans Siel, at Budskabet om hans Död vilde fremkalde almindelig Glæde, og dette vilde han i det mindste afværge. Til den Ende havde han ladet de Anseeligste fra hele Landet sammenkalde til Jericho; der lod han dem indspærre i Löbebanen, og affordrede sin rænkefulde Söster Salome, den Eneste, der endnu var bleven ham tro, og Alexas, hendes tredie Gemal, en Eed, at de, naar hans Död var paafulgt, skulde holde den skiult, indtil de havde omringet Banen med Tropper, og ladet de Indspærrede dræbe; saaledes skulde der dog vorde Veeklage i Landet ved hans Död. I disse Tanker fandt Döden ham, femte Dagen efter Antipaters Drab, henved 70 Aar gammel, i Roms Aar 750, efterat han havde havt Kongeværdigheden i 36 Aar.

Salome og Alexas fandt det dog ikke raadeligt at fuldbyrde, hvad de havde lovet Herodes; de löslode de fangne Fornemme, og sammenkaldte de tilstedeværende kongelige Tropper i Stadens Theater, hvor de forelæste dem en af Kongen efterladt Taksigelses-Skrivelse, der tillige indeholdt den Begiering, at de med samme Troskab vilde tiene Archelaus, hvem han havde bestemt til Konge over Judæa. Tropperne hyldede ham ogsaa strax som Konge, et Navn, hvilket han dog ikke vilde modtage, för Augustus havde stadfæstet det. Archelaus förte sin Faders Liig med stor Pragt til Herodium, en Borg i Nærheden af Jericho, hvor Herodes selv havde forlangt at bisættes, og syv Dage bestemtes efter brugelig Skik til Sorgen. Strax derpaa — en Hurtighed, der siden blev lagt ham til Last — gav han i Jerusalem Folket en glimrende Fest. Folket viste sig vel villigt til at hylde ham, men fordrede tillige Lettelse i Afgiverne og de Fængsledes Lösladelse, hvilket strax blev dem

tilstaaet. Men da Fordringerne, som det pleier at skee, ved denne Eftergivenhed stedse stege, og Archelaus begierede Udsættelse, udbröd en Opstand, som forögedes ved den Mængde af Fremmede, der ved Paaskefesten vare strömmede til Jerusalem, og som först, efterat tretusinde Mennesker vare blevne paa Pladsen, dæmpedes ved Vaabenmagt. Derpaa begav Archelaus sig til Rom, hvorhen ogsaa Herodes Antipas og senere Philippus droge.

Imidlertid udbröde nye Urolighedcr i Palæstina. I Jerusalem fremkaldte den romerske Statholder i Syrien Sabinus ved tyrannisk Fremfærd et Oprör; talrige Skarer fra hele Landet, deriblandt ogsaa Hedninger, strömmede til, og Opröret blev endog Romerne farligt. I Galilæa samlede en stedse voxende Röverbande sig under Anförsel af en Judas, hvis Fader Herodes havde ladet henrette som Röver, og truede hele Landet. I Jericho lod en Simon, forhen Herodes' Livegne, sig endog udraabe til Konge. Samme Værdighed tiltog sig en Faarehyrde Athronges, og forsvarede den længere, ikke uden Kraft og Klogskab. Mord, Rov og Brand rasede allevegne, indtil det omsider lykkedes den romerske Feldtherre Varus at bringe Roligheden tilbage.

I Rom havde man udsat Afgiörelsen af det jödiske Lands Skiebne, og Uvisheden forögedes, da et Gesandtskab af 50 Jöder ankom, som, i det de bittert klagede over Herodes' og hans Sönners Tyrannie, begierede at forskaanes for Konger og Fyrster, og at deres Land maatte indlemmes i den syriske Provinds og bestyres af romerske Procuratorer. Desuagtet stadfæstede dog Augustus omsider Herodes' sidste Villie; Archelaus erholdt Idumæa, Judæa og Samaria — med Undtagelse af nogle græske Stæder, som bleve lagte til Syrien — dog for det Förste kun under Navn af Ethnarch, indtil han maatte vise sig Kongenavnet værdig; Galilæa og Peræa tildeeltes Herodes Antipas, Gaulonitis, Batanea, Trachonitis og Auronitis Philippus, Begge under Benævnelsen af Tetrarcher. Salome erholdt nogle Stæder, hvilke hun ved sin Död efterlod Keiserinden Livia. Femtenhundrede Talenter, som Herodes ved sit Testament havde bestemt for Augustus, skienkede Denne hans Sönner; for Döttrene sörgede han ved passende Ægteskaber.

Kort efter vendte Joseph og Maria med det Barn, de vogtede, tilbage til deres Fædres Land i den Heusigt at bosætte sig i Judæa, men da de erfore, at dette Land beherskedes af Archelaus, lovede de sig intet Godt. De begave sig derfor til Nazareth, og der opvoxede Barnet i Stilhed. De forventnings-fulde Rygter, som havde udbredt sig ved dets Födsel, havde maaskee aldrig naaet Galilæa, og vare nu forglemte; Joseph og Maria vovede ikke at bringe dem i Erindring, for ikke derved at fremkalde ny Forfölgelse; og naar det nogle Aar senere spurgtes i Jerusalem, at et Tolvaars-Barn havde i Templet havt Samtaler med Lærerne, som vakte disses Forundring, da vidste Ingen, at det var dette Barn, for hvis Skyld Magerne vare komne fra Österlandet, og hvis Liv havde været anseet vigtigt nok til saa tidligen at efterstræbes. Kun Maria bevarede det i sit Hierte.

Da Archelaus — Sön af Samaritanerinden Malthace — havde tiltraadt Regeringen, overvandt og dræbte han Athronges; nye Uroligheder, hvormed en ung Mand, der udgav sig for Herodes' henrettede Sön Alexander, truede, bleve ved Augusts Klogskab qvalte i Födselen. Archelaus foretog flere kostbare Anlæg; han byggede en lille Stad, som han efter sit Navn kaldte Archelais; Jericho forskiönnede han, og opbygte dets under Opröret afbrændte Slot prægtigere end tilforn. Men snart giorde han sig forhadt af Folket. Han saarede dets Fölelse, i det han mod Loven ægtede sin Broders, den nys-nævnte Alexanders, Enke Glaphyra, en Datter af Kappadociens Konge, uagtet hun havde Börn af sin förste Mand. Efter Denne havde hun været gift med Numidernes Konge, Joba eller Juba. Sagnet fortalte, at efter hendes sidste Giftermaal havde hendes förste Gemal viist sig for hende i Drömme, bebreidet hende den forbryderske Forbindelse, og truet med Hevn, hvilken ogsaa faa Dage efter paafulgte ved hendes Död. Archelaus afsatte flere Ypperstepræster, og snart blev hans Tyrannie saa trykkende, at Folket anklagede ham i Rom. Augustus lod ham pludselig kalde til sig, fratog ham Regeringen, efterat han havde fört den paa tiende Aar, og forviste ham til Vienna i Gallien, hvor han döde.

Judæa blev nu, med Samaria og Idumæa, efter sit Önske en romersk Provinds under Syrien, og styredes af romerske Procuratorer, blandt hvilke Coponius var den Förste. Men snart erfarede Folket, at Romernes umiddelbare Herredömme ikke var lettere, end dets egne Fyrsters. Den förste Anledning til Uroligheder gav en ny Census, som den ovenfor omtalte P. Sulp. Qvirinius, nu Statholder i Syrien, holdt, og som denne Gang var forbunden med Udskrivning af Skat. Pharisæernes gamle Paastand, at Guds Folk ikke burde betale Skat til fremmede og hedenske Herskere, udtalte sig nu lydeligere; en Judas fra Gaulonitis — ogsaa kaldet Galilæeren — samlede de Heftigste af de Misfornöiede om sig, og, skiöndt de snart bleve adspredte, dannede sig dog herved et Partie af saakaldte Zeloter, som paany vilde indföre Theokratiet, prædikede Had og Oprör mod ethvert verdsligt Herredömme, og stedse forstærkede sig, indtil det omsider antændte den rædsomme Flamme, der endte med den jödiske Stats Undergang.

Paa Coponius fulgte som Procurator over Judæa, M. Ambivius, efter ham Annius Rufus. Ved denne Tiid endte Augustus sin lange, i mange Henseender priisværdige, Bane, og Tiberius indtog hans Plads. Tiberius sendte Valerius Gratus til Judæa, som efter 11 Aars Forlöb aflöstes af Pontius Pilatus. Under disse Procuratorer nöde vel Jöderne noget större Frihed til selv at bestyre deres religiöse Anliggender, dog blandede sig ogsaa med den övrige Undertrykkelse, de maatte lide, Krænkelser i denne Henseende, hvorved især Pilatus forbittrede Folket. Da Jöderne ei kunde taale at see Billeder i Jerusalem ved Siden af Templet, havde de forrige Magthavere ladet de romerske Faner med Keiserens Billede blive udenfor Staden, og Tropperne droge ind med andre, hvorpaa Billedet ikke fandtes. Pilatus derimod lod hine Faner en Nat bære ind i Jerusalem. Indvaanerne kom i den heftigste Bevægelse, Mange af dem ilede til Cæsarea, Procuratorens Residents, og anraabte ham om at borttage Billederne. Han blev ubevægelig, indtil Jöderne kastede sig paa Jorden, blottede deres Halse, og erklærede, at de för vilde miste Livet, end vende ubönhörte tilbage. Da omsider fandt han det raadeligt ikke at

opirre Folket mere, og lod Billederne bringe til Cæsarea. Senere foraarsagede en Vandledning, hvortil han lod Omkostningerne udrede af Tempelskatten, en Opstand; men Pilatus lod endeel af sine Soldater forklædte blande sig mellem Mængden, og Mange af denne maatte lade Livet.

Imedens Judæa havde sine egne Fyrster, synes Afgivterne til Romerne mere at have havt Formen af frivillige Gaver, som Fyrsterne ydede; i det mindste krævedes de middelbart giennem disse. Nu derimod maatte de umiddelbart udredes til Romerne, i det enten Procuratorerne selv eller andre dertil beskikkede anseete Mænd forestode Indkrævningen, og da igien overdroge Oppebörslerne til ringe Betiente, de saakaldte Toldere (portitores), hvilke, saavel formedelst deres Bestilling selv, som formedelst de Udsugelser og Underslæb, som derved jævnligen fandt Sted, vare forhadte og foragtede. Synedriet bestod vel, men maatte taale mangehaande Indskrænkninger; een Ypperstepræst afsattes efter den anden, og, efterat Judæa var bleven en romersk Provinds, kunde Synedriet ikke efter egen Magt fuldbyrde Dödsstraffe [1]).

Listigere end Archelaus, men ikke mere agtet og elsket, beholdt Herodes Antipas — i vore Evangelier blot kaldet Herodes, ogsaa en Sön af Samaritanerinden Malthace — Regeringen over sit Tetrarchie længere, end Hiin. Ved et Ophold i Rom, hvor han giestfrit var bleven modtaget af sin der levende Broder, den ovenfor nævnte Herodes, den anden Mariamnes Sön, bortförte han Dennes Hustru Herodias, og forsköd derover sin förste Gemalinde, en Datter af den arabiske Konge Aretas. Hun flygtede til sin Fader, som siden paaförte Antipas en Krig, og slog ham aldeles, men blev ved romersk Mellemkomst forhindret fra at benytte sin Seier. Antipas gav Galilæa en ny Hovedstad, som han til Ære for Keiseren kaldte Tiberias, og som siden blev Sædet for en berömt rabbinsk Skole, maaskee ogsaa en Tiidlaug for Synedriet. Saavel ved Levnet som ved Regering vakte han Folkets Mishag, og hans Tilhængere vare saa faa, at de endog kunde ansees som et

---

1) See *Lücke*, Commentar über d. Ev. Joh. 3 Aufl. II. 736 ff.

eget Partie — de saakaldte Herodianere. Med den romerske Procurator i Judæa, som vel ikke sielden giorde Indgreb i hans Myndighed, levede han i et spændt Forhold, hvortil det vel ogsaa bidrog, at Indkrævningen af Skatterne nu synes her at have været paa samme Fod, som i Judæa. Tilsidst mistede dog Herodes Antipas, ligesom Archelaus Regeringen, og döde i Landflygtighed.

Kun Philippus ældedes i Fred. Han udvidede og forskiönnede Staden Panaes, ved Foden af Libanon, og gav den Navnet Cæsarea; til Adskillelse fra den ved Middelhavet beliggende Stad af samme Navn kaldtes hiin sædvanlig Cæsarea Philippi. Ogsaa den lille By Bethsaida, paa den östlige Side af Jordanen, hævede han til en Stad, og gav den, Augusts Datter til Ære, Navnet Julias. Han styrede sit lidet Fyrstendömme med Mildhed og Retfærdighed, og döde i sin Regerings 37te Aar, savnet af sit Folk, uden Efterkommere. Derefter blev hans Tetrarchie lagt til Syrien.

Medens Herodes Antipas var Tetrarch over Galilæa, og Pilatus havde Befaling over Judæa og de dermed forbundne Lande, fremstod Döberen Johannes. Lukas tilföier (3, 1.): „I Tiberii femtende Regeringsaar“. Sædvanlig regnedes Tiberii Regering fra Augusts Död, som indtraf i den efter ham benævnte Maaned 767, og saaledes vilde vi her være ved Roms Aar 781 til 782. Men da dette ikke stemmer med de övrige Data, have Flere, ikke uden Sandsynlighed, antaget, at Tiberii Regering her er regnet fra den Tiid, da Augustus, omtrent to Aar för sin Död, havde erklæret ham for Medregent [1]). Efter denne Beregning var det i Roms Aar 779, at Döberen fremtraadte.

En Sön af Præsten Zacharias og hans, med Jesu Moder nærbeslægtede, Hustru Elisabeth, var Johannes föd under de særdeles Omstændigheder og underfulde Forkyndelser, vore Evangelier berette, uden Tvivl i Jutta, en

1) De momentis chronologicis pag. 10 sqq. *Kuinoel* Comm. Ed. 2. II. 342 sqq. *Lange*, Leben Jesu II. 160 f. *Melin*, de chronologiska hufvudmomenterna af Jesu lefnad, i Theol. Qvartalskrift. 1842. 8. 141 ff.

Præstestad i det sydlige Judæa[1]). I denne biergige, kun lidet beboede og besögte Egn opvoxede Barnet, ved indvortes og udvortes Kald tidligen bestemt til en prophetisk Virksomhed. Hans Ungdom henrandt under de alvorligste Betragtninger paa disse eensomme Steder, indtil han havde naaet en Alder af omtrent tredive Aar, i hvilken han kunde fremtræde som Lærer for Folket. Da begav han sig til Egnen om Jordan, östlig for Jericho, hvor, skiöndt ingen Bro her förte over Floden, en af de besögteste Landeveie forbandt Judæa med Peræa og Arabien[2]). Som Elias fordum (2 Kong. B. 1, 8), bar han kun en Overkiortel af Kameelhaar og et Læderbelte; hans Næring var kun den, Örkenen selv fremböd. Hverken hans Klædedragt, den ikke uliig, som Hyrderne i disse Egne endnu bære, eller hans Levemaade vilde have vakt synderlig Opmærksomhed, thi Jöderne vare vante til at see Essæere i streng Afholdenhed at söge Viisdom og Fred for deres Siel; saaledes tilbragte Historieskriveren Josephus, da han i sin Ungdom prövede de forskiellige jödiske Secter, tre Aar hos en Mand, ved Navn Banus, som giorde sin Klædning af Træbark, hvis Föde kun var den, der voxede af sig selv, og som Dag og Nat rensede sig ved Overöselse med koldt Vand[3]). Men dette var det Mærkelige, at Johannes fremtraadte som en Prophet, at han vendte sig til det hele Folk og strengt straffede dets Synder, især Pharisæernes og Sadducæernes Hovmod, at han forkyndte Guds Rige som nær, og at han viste hen paa en Stærkere, som snart skulde fremtræde med Aand og Kraft. I flere Aarhundreder havde Israel ikke seet nogen Prophet; Rygtet om Den, der vandrede ved Jordanens Bredder, udbredte sig snart, og man strömmede til ham fra Jerusalem og det hele Judæa. Nysgierrigheden var snart tilfredstillet, Mange forbittredes over hans Tale, men der vare ogsaa de, som toge hans Ord til Hierte, og, naar de bekiendte deres Synder, ind-

---

1) *Relandi*, Palæstina p. 870. *Crome*, Beiträge zur Erklärung des N. T. I. 45 ff. *Robinson* Palästina III. 193.
2) *Crome*, I. 68 ff.
3) *Fl. Josephi*, Vita c. 2.

viede han dem til et helligere Levnet ved Daab — en Skik, som uden Tvivl allerede anvendtes ved Proselyter, der fra Hedenskabet lode sig optage i det jödiske Samfund [1]), men som Johannes nu ogsaa lod Israeliter underkaste sig for at tilkiendegive, at ogsaa de behövede en giennemgribende Renselse, dersom de vilde have Rettighed som Abrahams Börn. Enhver Rabbi havde sine Disciple, og fra gammel Tiid af havde Propheter dannet Skoler omkring sig; saaledes var der ogsaa et ikke ganske lidet Antal, der, som egentlige Disciple, sluttede sig nærmere til Johannes. Af disse opholdt vel de Færreste sig stadigen hos ham eller i hans Naboskab, ligesom han selv vel ikke altid var i Örken; men de, der kaldtes hans Disciple, synes dog i Faste og Bön og maaskee i deres hele Levemaade at have havt Noget, hvorved de afsondrede sig fra Mængden [2]).

Hidindtil havde Jesus i Stilhed opholdt sig i Nazareth og deeltaget i sin Pleiefaders Haandværk som Tömmermand (Marc. 6, 3) — efter en Beretning hos Justinus Martyr [3]) havde han i Særdeleshed forfærdiget Plouge og andre til Landbruget hörende Redskaber. Heri var efter jödiske Begreber aldeles intet Nedværdigende, da Rabbinerne pleiede ved Siden af deres Lære-Embede at have en saadan Haandtering. Nogen Tid — formodentlig nogle Maaneder — efterat Johannes havde begyndt sin Daab, kom Jesus fra Galilæa til Jordanen og begierede at döbes af ham. Han vilde derved vise, at han sluttede sig til dem, der fordrede en anden Gudsdyrkelse, end den, der lærtes i Pharisæernes og Sadducæernes Skoler, og som saae et Guds Rige imöde. De Ord, hvormed Johannes modtog ham, vise, at han kiendte og ærede ham, som da tvende unge Mænd i nært Slægtskab, Begge beredende sig til de störste Idrætter, vel maatte mödes, i det Mindste ved Festerne i Jerusalem, og let erkiende hinanden. Derimod var det endnu ikke Johannes aabenbaret, at Denne var „den Stærkere“, hvis Komme han havde forkyndt; han vidste

1) *Ziegler*, theol. Abhandlungen II. 132 ff.
2) *Leopold*, Johannes der Täufer S. 171.
3) Dial. c. Tryph. c. 88. (Opp. rec. *Otto* IL 306.)

med den Overbeviisning, som stedse ledsagede de af Gud oplyste Propheters Blik i Fremtiden, og hvilken Udfaldet retfærdiggiorde, at den Tiid var forhaanden, da Folkets gamle Forventning skulde opfyldes; men han biede paa et Tegn, der kunde vise ham, hvo det var, hvis Fremtrædelse han havde forkyndt. Dette Tegn erholdt Johannes, da Jesus blev döbt, og vidnede derefter, at det var Denne, hvis Vei han selv var sendt at berede (Joh. 1, 30 ff.).

Fra sin Daab begav Jesus sig, forinden han begyndte sin store Gierning, hen i Eensomhed, efter Traditionen, som her har al Sandsynlighed, i den Örk, der udbreder sig imellem Jerusalem og Jericho. Jericho selv laae i en yndig, blomstrende Slette, vandet af rige Kilder, berömt af sine Palmer, sine Roser og sin Balsam. Men denne Slette er som en Oase i Sandet; udenfor den er en klippefuld, nögen Egn, hvor de sidste Glimt af Livet synes at hendöe i nogle Kröbbelvæxter og udmagrede Dyr, i Ordets egentlige Betydning en Örk [1]). I den hæver sig det Bierg, som nu kaldes Quarantania, med sine Huler og Grotter, hvor Eneboerne tilforn sögte hen, en brat, aldeles nögen Marmorklippe af guulagtig Farve. En snever Dal i denne Egn kaldes Morddalen, fordi Reisende der ofte ere blevne myrdede af Rövere. Her, i den dybe, frygtelige Eensomhed, var det, at Fristeren traadte Jesus imöde. Enhver, der vil forstaae Fortællingen om Herrens Fristelser bogstaveligen, vil snart overbevise sig om, at han indvikler sig i de uoplöseligste Modsigelser og de uværdigste Forestillinger. Vi kunne ikke blive staaende herved, söge ikke heller en saakaldt naturlig Forklaring, tænke os ikke en Vision eller en Parabel, men gierne dvæle vi ved Tanken om disse Fristelser, i det vi derom danne os fölgende Forestilling. Herren havde forsaavidt opgivet sin Guddoms Herlighed, at han var bleven Mennesker liig, lige Vilkaar undergiven med os, dog uden Synd. Det var umueligt, at syndige Tanker kunde opstige af hans Inderste, eller at hans Villie kunde böie sig dertil,

---

1) *Schubert* III. 72 f.

men han var ikke fritagen for Valg og Overlæg. I det han nu skulde begynde sit store Værk, fremstillede Verdens Aand forskiellige Veie for hans Blik, viste ham de herskende Forestillinger om Messias' Værdighed og Virken, og dermed forskiellige Maader, paa hvilke han kunde fremtræde. Han kunde ved sin undergiörende Kraft hæve sig over de övrige Menneskers Lod, kunde ved sit blotte Ord tilveiebringe de jordiske Fornödenheder, og skaffe sig Tilhængere ved at mætte dem paa samme Maade, som siden tvende Gange Mængden i Örken; han kunde ved i Övrigt hensigtslöse, formastelige Foretagender vække Opsigt hos en nysgierrig Mængde, som begierede paafaldende Tegn, og som da vilde sige, at Englene bare ham paa Hænderne; han kunde efter denne Mængdes Forventning og Fordring, og hvortil den siden oftere tilböd sin Bistand, stifte et Rige af denne Verden, og derunder samle de Lande, der fra Bierget viste sig for hans Öie, hvis Indvaanere Alle kun utaalmodigen bare det romerske Aag. Den alvorlige Betragtning, hvortil han indviede den selvvalgte Eensomhed, viiste ham let, at det ikke var nogen af disse Veie, han skulde vælge, og klart stod nu den Maade, hvorpaa han skulde træde frem, virke, lide, opoffre sig for hans Siel[1]).

Imidlertid — thi flere Uger vare forlöbne — havde Johannes begivet sig paa hiin Side Jordan til et Sted, kaldet Bethania[2]), som maa adskilles fra det bekiendte Bethanien ved Oliebierget, og synes at have været beliggende nordostlig for Gadara. Ogsaa her döbte han, og her finde vi Galilæere om ham, ligesom forhen Judæas Beboere[3]). Johannes havde nu vakt saadan Opmærksomhed, at de Anseeteste i Jerusalem sendte Præster og Leviter af den pharisæiske Sect til Bethanien for at spörge ham, for hvem han udgav sig, med hvad Ret og i hvilken Hensigt han döbte. Hans Svar erklærede dem tydeligen, at han ikke var „Den, som skulde komme", at han kun var en Forgænger, som skulde berede Veien for en langt Större, end han selv.

---

1) See *Ullmann*, die Sündlosigkeit Jesu, 4 Aufl. S. 124 ff. u. Beilage.
2) Bethabara Joh. 1, 28 er en urigtig Læsemaade; see *Lücke*, Commentar I. 391 ff.
3) *Crome* I. 99 ff. 107.

Ogsaa Jesus besögte ham atter her, og da Johannes vidnede om ham for sine Disciple, bevægede dette Tvende af Disse til at slutte sig til ham. Den Ene var Andreas, som atter förte sin Broder Simon, der siden erholdt Tilnavnet Kephas eller Petrus, til ham; den Anden var uden Tvivl Apostelen Johannes. Da Jesus Dagen efter var i Begreb med at vende tilbage til Galilæa, kaldte han Philippus til at fölge sig, og Denne indböd atter Nathanael, „en Israelit uden Sviig", som ikke uden Sandsynlighed antages at være den Apostel, der ellers kaldes Bartholomæus [1]).

Skiöndt Disse neppe endnu saa stadigen fulgte ham, som siden, finde vi dem dog faa Dage efter som hans Disciple med ham ved et Bryllup i Kana, en Flække i Galilæa, hvorfra Nathanael var. Her giorde han „Begyndelsen paa sine Tegn". For det Underfulde söge vi ingen naturlig Forklaring, men bemærke kun Virkningen, som En af de tilstedeværende Disciple har udtalt den: „Han aabenbarede sin Herlighed, og hans Disciple troede paa ham" (Joh. 2, 11). Derfra begav han sig til Kapernaum, en blomstrende Stad ved Genezareth Söens nordvestlige Bredder, ikke langt fra Jordanens Indlöb i Söen. Her havde Jesus i den fölgende Tiid for det Meste sin fastere Bolig, hvorfor den kaldes hans „egen Stad", hans Hiem [2]). Hans Moder — Joseph synes forinden at være död, da hans Navn ikke mere forekommer — hans Brödre — efter et gammelt og sandsynligt Sagn Josephs Sönner af et tidligere Ægteskab [3]) — og hans Disciple — af hvilke i det mindste Simon Petrus boede her — vare med ham.

Kort efter indfaldt Paaskefesten og Jesus drog op til Jerusalem. Da Jöderne ved denne Fest yttrede, at der var bygget paa Templet i 47 Aar

---

1) *Winer*, I. 140.

2) Dersom Kapernaum virkelig — som *Grotius* (Annot. in Matth. 4, 12) mener, og *Hase* (Leben Jesu, 2 Aufl. S. 124), finder sandsynligt — var under Tetrarchen Philippus' milde Herredömme, kunne vi desto bedre forstaae, hvorfor Jesus her valgte sit stadigere Opholdssted. Dette forholdt sig imidlertid neppe saa; men i alt Fald laa Kapernaum saa nær ved Grændsen, at Jesus let derfra kunde begive sig under et andet Herredömme.

3) Anm. til Gal. 1, 19 i *J. Möllers* Nye theol. Bibliothek XIX. 339 ff.

(Joh. 2, 20), og Herodes havde begyndt denne Bygning i Roms Aar 734, maa denne Paaskefest henföres til Roms Aar 780 [1]). Jesus var, da han begyndte at lære „*omtrent* 30 Aar“ (Luk. 3, 23), uden Tvivl noget ældre.

Ved denne Fest övede Jesus allerede i Templet prophetisk Myndighed, i det han uddrev dem, der i Hedningernes Forgaard kiöbte, solgte, og forvandlede „Bedehuset til en Röverkule“. Denne en ung Mands kiekke og straffende Handling maatte vække Forbittrelse, saavel hos dem, der dreve hiin utilbörlige Handel, som hos Folkets Överster, der tillode den; men den understöttedes af en bifaldende Fölelse i de Bedres Hierter og af Folkets Agtelse for en Prophets Ret; thi som en saadan begyndte Jesus allerede ved sin Lærdom og de Under, han giorde, af Mange at ansees. Endog et Medlem af Synedriet, Nikodemus, en riig og anseet Mand, erkiendte ham som en af Gud bemyndiget Lærer, besögte ham om Natten, og blev ham stedse siden hengiven.

Fra Jerusalem begav Jesus sig med de Disciple, der fulgte ham, ud i Judæa, hvor han opholdt sig flere Maaneder [2]), og hvor hans Rygte begyndte at overstraale hans Forgængers. Ogsaa Jesus havde indstiftet en Daab, som han ved sine Disciple lod foretage med dem, der vilde slutte sig til ham. Da nu Johannes' Disciple bemærkede, at der kom Flere til denne Daab, end til deres Mesters, vaagnede vel nogen Misundelse hos dem; men Johannes gientog sit Vidnesbyrd, at Denne var den Fortrinligere, og at han selv fandt sin höieste Glæde i Dennes Fremgang: „Ham bör det at voxe, men mig at forringes“.

Johannes opholdt sig dengang ved Arnon, et lidet Sted i det samaritanske Land nær ved Grændserne af Galilæa. Her vidnede han ogsaa mod Galilæas Fyrste, saavel med Hensyn til det övrige Onde, han giorde, som i Særdeleshed til det utilladelige Ægteskab, hvori han levede. Herodes, som

---

1) De momentis chronol. p. 1 sq.
2) *Clausen*, tabulæ synopticæ 4 Evv. p. 17 sq.

ved Johannes' store Indflydelse paa Folket befrygtede et Oprör, lod ham gribe og före til Machærus, en Fæstning i Peræa, hen mod de arabiske Bierge, hvor Herodes dengang selv opholdt sig formedelst Krigen med den arabiske Konge [1]). Dog var hans Forvaring ikke strengere, end at hans Disciple havde Adgang til ham.

Pharisæernes Had til Johannes synes at have havt Indflydelse paa denne Herodes' Beslutning, thi da Jesus erfoer, at Pharisæerne lagde Mærke til, hvor betydeligen hans Tilhængeres Antal forögedes, besluttede han at vende tilbage til Galilæa, hvor Herodes dengang, som anfört, var fraværende. Veien maatte han lægge giennem det samaritanske Land, og kom paa Reisen til Sychar eller Sichem — skrives ogsaa Sychem — en gammel Stad ved Foden af Bierget Garizim, hvor Samaritanerne havde havt deres Tempel, og som endnu var dem helligt. Paa den frugtbare Slette ved Staden havde Patriarchen Jakob opslaaet sine Telte, da han vendte tilbage fra Mesopotamien, og der viser man endnu Jakobs Brönd. Her fandt Jesus ved Anledning af den berömte Samtale med en Samaritanerinde saadan Indgang, at han forblev der i to Dage, og lagde saaledes selv Grunden til den Menighed, som i Christenhedens förste Dage dannede sig i det samaritanske Land.

Da der dengang endnu var 4 Maaneder til Hösten (Joh. 4, 35) [2]), og da Hösten i Palæstina kan regnes fra April til Junius, maa Jesus i Midten af Vinteren være kommen til Galilæa. Her modtog ham en stor Forventning, hvilken fornemmelig de Galilæere, som havde seet ham i Jerusalem, havde opvakt; og her var det nu, at han i Ord og Gierninger fuldeligen udfoldede den Herlighed, i hvilken de, der havde Sands derfor, erkiendte den levende Guds Sön. Fra nu af blive Evangelisternes Beretninger udförligere, saa at vi kunne danne os et levende Billede af hans Vandringer. Vi önskede ogsaa gierne at kunne forestille os ham efter hans udvortes Skikkelse, men

---

1) *Michaelis* Anm. til Matth. 4, 12.

2) Ikke blot Ordet ἔτι, men hele Stedet synes at stride mod den Mening, at et almindeligt — ellers ganske ubekiendt — Ordsprog her skulde være anfört.

den konstneriske Tradition, som nu gientager sig i Afbildningerne, er af nyere Oprindelse. De Kirkefædre, der skildre Jesus som manglende legemlig Skiönhed, giöre dette ved en Misforstaaelse af det prophetiske Udsagn (Es. 53, 2), at han ikke havde Skikkelse og Herlighed, ikke Anseelse, saa man kunde have Velbehag i ham. Langt troværdigere er det, at hans Ydre har udtrykt det Indre, om det end mere er en Formodning, end en Efterretning, naar Hieronymus siger, at den i ham skiulte Guddoms Glands og Herlighed strax ved förste Öiekast maatte kunne virke tiltrækkende paa dem, der saae ham; thi naar Magneten — siger han — drager de smaa Legemer, der komme i dens Nærhed, til sig, hvor meget mere maatte alle Skabningers Herre kunne drage til sig, hvem han vilde [1])!

Ankommen til Kana helbredte han, uden at gaae hen til Stedet, hvor den Syge var, en Sön af en af Herodes' Betiente, som boede i Kapernaum — efter Nogles Formodning, som dog ikke videre kan begrundes, den Chuza, Bestyrer af Herodes' Godser, eller maaskee af hans Skat, hvis Hustru Johanna var iblandt de Qvinder, som siden fulgte Jesus (Luk. 8, 3). I Nazareth fremtraadte han i Synagogen, men da de, der i hans Barndom og Ungdom havde kiendt ham som Tömmermandens Sön, nu ikke vilde erkiende ham for en Prophet, begav han sig, her forsmaaet og forfulgt, til Kapernaum.

Kapernaum, hvis Beliggenhed endog er omtvistet, og af hvis forrige Pragt i alt Fald neppe faa Ruiner nu ere tilbage, laae, som ovenfor sagt, ved Bredden af Genezareths Sö (ogsaa kaldet den galilæiske, senere Tiberias' Sö). Denne Sö, henved 3 Miil lang, $1\frac{1}{2}$ Miil bred [2]), dyb og fiskeriig, i det mindste i dens nordlige Deel, beskyllede med sit klare, sunde, og kölige Vand et af Palæstinas skiönneste Landskaber. Tildeels omgives den af guulagtige Kalkbierge i maleriske Former, men hvorfra undertiden stærke Kaste-

---

1) *Hieronymi* Comment. in Matth. 9, 9.

2) *Raumer*, Palästina. 3 Aufl. S. 50. Andre angive Söens Omfang mindre.

vinde opröre Vandet; tildeels udbrede sig deromkring de frugtbareste Dale, som i hine Tider benyttedes ved den omhyggeligste Dyrkning. Jordbundens og Luftens Temperatur begunstigede de ædleste Vexter; Daddelpalmen, Citron- og Pomerants-Træet groede yppigen her, og ti Maaneder igiennem plukkede man Viindruer og Figen[1]). Omkring Söen laae smukke og folkerige Stæder og Flækker, af hvilke overalt Landets Frugtbarhed og Indbyggernes Vindskibelighed over det hele Galilæa havde fremkaldt et stort Antal. Ved disse Bredder finde vi jævnligen den hellige Vandrer; her lærte han sine Disciple i Særdeleshed og det hele forsamlede Folk, i det han enten tog Plads paa et höiere Sted af et Bierg, eller paa et Skib ved Bredden af Söen; her unddrog han sig ogsaa ofte fra den vrimlende Mængde, og tilbragte eensomme Nætter mellem Biergene. Her kaldte han Simon Petrus og hans Broder Andreas, saavelsom Zebedæi Sönner, Jakob og Johannes, Alle Fiskere ved Söen — af hvilke i det mindste de Tre, som vi ovenfor have seet, allerede havde sluttet sig til ham og stundom fulgt ham — til nærmere Deeltagelse i hans Gierning, til at „fiske Mennesker“. I Kapernaum lærte han paa Sabbaterne i Synagogen, og i det Folket fornam et langt andet Indtryk af Hans Tale, end af den, de vare vante at höre, forögedes deres Beundring end mere, da han paa en af disse Sabbater i Synagogen fuldbyrdede en underfuld Helbredelse. Om Aftenen strömmede hele Staden til Simons og Andreas' Huus, hvor han opholdt sig, og bragte Syge til ham, af hvilke han helbredte Mange.

Men som han selv i den tidlige Morgen efter denne Aften gik ud paa et eensomt Sted for at bede, saaledes syntes han ogsaa at ville give Indvaanerne Tiid til rolig Overveielse, og han drog ud for at prædike i de omliggende Byer. Söen og de Fiskerskibe, hans Disciple altid havde tilrede, tilböde ham Leilighed til, naar han vilde, at unddrage sig fra den af mange-

---

1) *Josephus* de bello Jud. 3, 10, 7. 8. Hermed samstemme de fleste ældre og nyere Reisende; kun *Robinson* (111. 499. 571) giör en Undtagelse.

haande Lidenskaber bevægede Sværm, og paa andre Sider af Söen, snart at söge Ro, snart at udvide sin Virksomhed. Paa en af disse Farter var det, at en pludselig Storm truede Skibet med Undergang, og at han da reiste sig, böd over Stormen og Bölgerne, og Alt blev stille. Skibet landede derpaa ved Gadarenernes Mark. Gadara var en befæstet Stad, sydöstlig fra Söens nederste Spidse; Augustus havde skienket Herodes den Store den, og den havde været Hovedstaden i Peræa; nu var den atter indlemmet i den syriske Provinds — Nogle tælle den til de Ti Stæder (Dekapolis) — og den beboedes for det Meste af Hedninger. I Biergene omkring Staden vare mange Huler, som tildeels brugtes til Begravelser. Fra disse Grave kom tvende Mennesker Jesus imöde, drevne af onde Aander, nögne, rasende, hvilke Ingen kunde tvinge. Han gav dem Fornuftens Brug tilbage, og det Under, som her skeede, med dets Følger forfærdede Gadarenerne, der formodentlig ansaae det som skeet ved Trolddom, saaledes, at de bade ham forlade deres Grændser. Den Ene af de Helbredede begierede at maatte blive bos ham, men Jesus böd ham at gaae til sit Hiem, og forkynde, hvad der var ham vederfaret. Saaledes udbredtes Jesu Rygte i hele denne Egn. Imidlertid vendte han selv tilbage til Kapernaum. Der forsamledes Folket i saadan Mængde omkring det Huus, hvori han var, at man ikke kunde bringe en Syg til ham uden giennem Husets Tag. Det var til denne Syge, Jesus sagde det Ord, som forargede Pharisæerne, men som giennem alle Tider har lydt saa trösterigt ind i de Bodfærdiges Hierter: „Dine Synder ere dig forladne“. Flere Under stadfæstede hans Anseelse, deriblandt dette, at han kaldte Synagogforstanderen Jairus' Datter tilbage til Livet. Men ved at helbrede paa Sabbaten vakte han ogsaa de strenge Jöders, især Pharisæernes, Forbittrelse.

I disse Dage kaldte Jesus Matthæus til at være blandt hans Ledsagere. Denne kaldes af to Evangelister Levi — maaskee hans egentlige Navn, saa at Matthæus, d. e. Guds Gave, var et Tilnavn, ligesom Petrus. Han var en Tolder, og sad i Toldhuset, da Jesus kaldte ham. Han beredte derpaa Jesus et Giestebud i sit Huus, hvortil flere Toldere og andre Giester vare indbudne.

Hos Jesus finde vi ikke den strenge Afholdenhed, som var saa paafaldende hos hans Forgænger; men naar Pharisæerne havde spottet over denne Afholdenhed hos Johannes, udlagde de derimod Jesu Deeltagelse i slige Maaltider til det Værste. Især bebreidede de ham, at han sad tilbords med „Toldere og Syndere“, og at han tillod sine Disciple en större Frihed i Henseende til de ceremonielle Forskrifter, end de vilde indrömme. Dog indböde ogsaa Pharisæerne ham til sig, for det Meste vel, fordi de, som Rige og Fornemme pleie, vilde kryddre deres selskabelige Sammenkomster ved Nærværelsen af den unge begavede Mand, om hvem der allevegne var saa megen Tale.

Af de mange Disciple, Jesus havde kaldt, eller hvilke han havde tilladt at fölge sig, udvalgte han en Morgen, efter at have tilbragt Natten i Bön, Tolv, efter Israels Stammers Antal, hvilke han kaldte sine Apostler, sine meest betroede Sendebud, og indviede dem ved den Tale, som vi kiende under Navn af hans Biergprædiken, i hvilken vel, som vi nu læse den, maaskee Adskilligt kan være indflettet, som er sagt til en anden Tiid, men hvilken vi dog i det Væsentlige have for os, som den er holdt, og som den formodentlig kort efter er nedskrevet af Matthæus. Paa Veien fra Bierget helbredede han en spedalsk Mand, og, da han var kommen ind i Kapernaum, en Centurions Tiener, en hedensk Mands, men hvem Jödernes Ældste, som altsaa ikke Alle betragtede Jesus med Afsky, anbefalede, fordi han elskede deres Folk, og havde bygget dem deres Synagoge. Derefter udsendte Jesus sine Apostler, To og To, at de skulde gaae fra By til By, nu dog formodentlig kun i Galilæa, for at prædike Guds Rige og helbrede de Syge.

Alt dette var faa Maaneders Gierning. Stor Bevægelse var fremkaldt i Galilæa, og det havde været let at benytte den til betydelige Foretagender; men endnu var det ikke Tiid at grunde en egentlig Menighed. Dersom endog den Sæd, der var udströet, spirede i mange fromme Hierter, var den dog endnu ikke saaledes befæstet, at en Menighed havde kunnet dannes, i hvilken den sande Tro havde havt Rod. Ogsaa i de Bedres Sind blandede de dybt indgroede jödiske Forestillinger om Messias' Rige som et jordisk sig med

den renere Erkiendelse, og Mængden var vel forundret over de Gierninger, den havde seet, lokket ved Nysgierrighed og ved Haab om jordiske Fordele, men, skiöndt der stedse er Noget i den menneskelige Natur, hvilket Jesu Ord tiltale, frastödte hans Taler dem dog ofte, medens hans Undergierninger tiltrak dem; og hvor Lidet der var at udrette med denne Masse, vise Jesu strenge Taler mod de Stæder, som meest havde havt Leilighed til at erkiende ham. I det han nu udsendte sine Apostler for at berede ham Veien, men ogsaa for at öve sig selv til det, der siden skulde være deres Livs Gierning, unddrog han sig en kort Tiid fra sine sædvanlige Omgivelser, og gik, uden Apostlerne [1]), til Jerusalem.

Det var en Jödernes Fest, uden Tvivl Purim eller Hamans-Festen [2]), som var indstiftet til Erindring om det jödiske Folks Frelse ved Esther og Mardochæus. Skiöndt Apostlerne vare bortsendte, ledsagede dog Flere af Jesu Disciple og en Mængde af Folket ham paa hans Vandring. Med dem kom han til Nain, en lille By hen mod Grændsen af det samaritanske Land, hvorigiennem den sædvanlige Vei til Jerusalem gik [3]). Der mödte ham Liigfölget, der ledsagede et ungt Menneske, en Enkes eneste Sön, til Graven. Da den Döde paa Jesu Guddoms-Ord reiste sig op, og vendte tilbage til Livet, maatte en Rædsel gribe dem, der saae det, de maatte erkiende, at en stor Prophet var fremstaaet iblandt dem, og Rygtet om denne Prophet udbredtes end mere i det hele Land.

Paa denne Tiid, og formodentlig i disse Egne, kom Nogle af Johannes den Döbers Disciple til Jesus. I sit Fangenskab fornam Johannes det stedse voxende Rygte om Jesu Gierninger. Hvad han havde seet og erkiendt, da

---

1) *Clausen*, tabulæ synopticæ p. 47.

2) *Hug*, Einleitung in das N. T. 3 Aufl. II. 229. *Clausen* l. c. p. 53 sq. *Wieseler*, Chronol. Synops. S. 211 ff. *Lücke* (Commentar II. 1 ff.) giennemgaaer Sagen omstændeligt, men kommer ikke til noget Resultat. Jeg tilstaaer, at jeg ikke med *Ebrard* (2 Udg. S. 156) kan finde, at *Krafft* (Chronologie u. Harmonie der 4 Evv. S. 98) har bibragt enten ydre eller indre Grunde for, at her en Lövsalernes Höitid skulde være meent.

3) *Hug*, I. 21. II. 236.

Jesus opholdt sig hos ham, lod ham ikke tvivle om hans höiere Sendelse, eller at hans Fremtræden stod i Forbindelse med det messianske Rige, hvis Nærmelse han selv skuede med den klareste Bevidsthed. Men han ventede, som de Fleste, selv de Bedre i hans Folk, at dette Rige strax skulde fremstaae seierrigt, med udvortes Magt og Glands; og da Jesus endnu stedse kun opvakte Forventninger, da den fulde offentlige Erklæring endnu stedse manglede, opstod den Tvivl hos ham, om Jesus ikke maaskee ogsaa kun var en Forgænger, som han selv, og der endnu skulde ventes en Anden. Han vendte sig ikke til Andre, men til Jesus selv: „Er du Den, der skal komme?“ Endnu var det ikke Tiid at udsige det udtrykkelige Ord, men Svaret var, at de Ting skeede, som skulde skee ved Messias.

I det Jesus derpaa talede til Folket om Johannes, prisede han ham vel, endog som större end en Prophet, men han gav tillige tilkiende, at der var Noget, som Johannes, uagtet alle hans Gaver, al hans Kraft, uagtet alle de Opoffrelser, han havde bragt, manglede, at Enhver, som virkeligen var gienföd til Guds Rige, var större end han.

Kort efter fuldendte Johannes sin mærkelige Bane. Hvor meget endog Pharisæerne ophidsede Herodes Antipas imod ham, hvor megen Anledning denne Fyrste endog selv meente at have til at fortörnes paa ham, frygtede han dog for det sidste voldsomme Skridt, thi Folket holdt ham for en Prophet, og han selv var ikke langt fra at dele Folkets Mening; han hörte ham gierne, og fulgte ham stundom. Hvorledes et ubesindigt Lövte gav Anledning til Johannes' Drab, vide vi fra Evangelisterne. Hans Disciple begrove hans Liig, Folket giorde ingen Opstand, men Herodes' Uheld i Krigen mod Aretas blev anseet som Guddommens Straf for den Retfærdiges Blod. Johannes' Disciple udgiorde endnu en Tiidlang et Samfund, og Nogle af dem — dog neppe af de umiddelbare Disciple — synes siden at have villet udgive ham for Messias; efterhaanden tabte de sig mellem Jöder og Christne. Det österlandske Partie, der uretteligen kaldes Johannes-Christne, ogsaa Sabæer eller Zabier, og synes at have sin Oprindelse fra Persien, er ingen Fortsæt-

telse af hiint Samfund; hverken Christne eller Jöder eller Muhamedanere, have de benyttet adskillige christelige Forestillinger, og vilkaarligen sluttet sig til en fabelagtigen fremstillet Johannes den Döber [1]).

Efterat Jesus var ankommen til Jerusalem, helbredede han paa en Sabbat en Syg, der længe havde ligget i Sygesalene ved Dammen Bethesda (Barmhiertighedens Sted), og da han dertil lod den Helbredte paa Sabbaten bære sit Leie, vakte saavel dette, som Jesu Yttringer i den Anledning en saadan Forbittrelse, at man stræbte ham efter Livet. Derfor vilde han ikke opholde sig længer i Judæa, men vendte endnu för Paaskefesten (Joh. 6. 4) tilbage til Galilæa. Her mödte han atter sine Apostler, men da han erfoer, at Johannes vår henrettet, og da Herodes ved forvirrede Efterretninger og Forestillinger meente, at den nye Prophet, om hvem der var saa megen Tale, var Johannes, der var opstanden fra de Döde, forlod han for en kort Tiid denne Fyrstes Besiddelser, og begav sig paa hiin Side Söen til eensomme Steder ved Bethsaida. Dette Bethsaida — forskielligt fra et andet paa den vestlige Side af Söen [2]), hvorfra Andreas og Simon Petrus vare, og hvor Jesus ofte havde opholdt sig og giort mange Undergierninger — laae ligeoverfor Kapernaum i Landskabet Gaulonitis. Oprindeligen, som ogsaa Navnet betyder, et Fiskerleie, var det, som ovenfor anfört, af Tetrarchen Philippus udvidet til en Stad, som bar Navnet Julias, skiöndt det gamle Navn ikke ganske havde tabt sig. Men Folket, som sögte Jesus, erfarede snart hans Opholdssted, og da Mange just i disse Dage vare paa Veien til Jerusalem for der at helligholde den forestaaende Fest, samledes der om ham indtil femtusinde Mænd foruden Qvinder og Börn. Denne Skare bespiste han vidunderligen med faa Levnetsmidler, og da Mængden derover vilde udraabe ham til Konge, befalede han sine Disciple at seile tilbage til Kapernaum, men selv unddrog han sig fra Folket, og gik ind mellem Biergene. Det var en

---

1) *Brammer* om de saakaldte Johannes-Christne. Nyt theol. Bibliothek XX. *Baumgarten-Crusius* Biblische Theologie S. 143.

2) *Rosenmüller*, Bibl. Alterthumskunde II. 2, 17.

stormfuld Nat, og Disciplene i Skibet kæmpede med den oprörte Sö. Da saae de en Skikkelse vandrende ved Siden af Skibet; det var deres Herre og Mester, hvis Magt over den legemlige Verden ogsaa yttrede sig i hans eget Legeme, og i enkelte Timer meddeelte det Noget af de Forklaredes Herlighed. Petrus kastede sig ham imöde, men, nærved at synke, frelstes han ved Herrens stærke Arm; de stege i Skibet, og vare snart ved Söens anden Side. Den næste Morgen sögte de tilbageblevne Skarer Jesus endnu ved Bethsaida, men da de ikke fandt ham, seilede Endeel af dem — Andre fordeelte sig vel paa forskiellige Veie — over til Kapernaum. Der fandt de ham vel, men, da han talede til dem, ikke efter deres Mening, men af sit Evangeliums Dybder, ikke tillokkende, men snarere straffende, forlod ikke blot Mængden ham, men ogsaa Mange, som tilforn havde kaldt sig hans Disciple, trak sig tilbage. Der var det da, at Herren spurgte de Tolv, om de ogsaa vilde forlade ham, og at Simon Petrus svarede: „Til hvem skulle vi gaae? du har det evige Livs Ord; og vi have troet og erkiendt, at du er Christus, den levende Guds Sön".

Denne Paaskefest maa Jesus, som det tydeligen fremgaaer af Evangeliernes Beretning [1]), være forbleven i Galilæa. Grunden var vistnok de Efterstræbelser, for hvilke han nylig i Jerusalem havde været udsat. Denne Forsigtighed var maaskee saameget mere fornöden, som Pilatus — maaskee ved sine Stridigheder med Herodes — synes at have kastet Ugunst paa Galilæerne, og det var uden Tvivl ved denne Fest, at han — uvist i hvilken Anledning — „blandede nogle Galilæeres Blod med deres Offer„ (Luk. 13, 1).

Vi finde nu Jesu Vandringer udstrakte til en större Omkreds. Han kom i Egnen ved Tyrus og Sidon, rige Handelsstæder ved Kysten nordlig for Galilæa i det Landskab, som Grækere og Romere kaldte Phoenicien, Jöderne endnu Canaan. Her havde i fordums Tiid Palæstinas gamle Indvaanere,

---

1) De momentis chronol. pag. 15.

fortrængte af Israeliterne, draget sig hen, og de længe fortsatte Fiendtligheder, Propheternes truende Udsagn mod disse hedenske Stæder, der saa ofte havde deeltaget i Jödernes Undertrykkelse, vel ogsaa Misundelse over deres Rigdom og Pragt, havde giort dem til en Gienstand for det jödiske Folks særdeles Had. Dog forkyndte Jesus en sværere Dom over de Stæder i Galilæa, som havde seet og hört ham, og dog ikke troet, end over hine Stæder, hvilke Jödernes Hovmod vel meente, at Messias' Rige, naar det fremstod, först skulde ydmyge. Nu drog Jesus selv derhen, og i Nærheden af Tyrus kom den Qvinde ham imöde, som begierede Hielp for sin lidende Datter, som holdt ved i Bönnen, indtil hun fandt Bönhörelse, og hvis Tro ligesom var Förstegröden af den rige Höst, der skulde indsamles fra Hedningerne.

Derfra drog Jesus giennem Sidon [1]) eller dens Egn, og derefter giennem de Ti Stæders Lande, atter til den galilæiske Sö, formodentlig altsaa dens östlige Side. Her samledes atter Skarer omkring ham, indtil 4000 Mænd, og bragte mange Syge til ham, hvilke han helbredede. De bleve hos ham i tre Dage, og, da deres Levnetsmidler vare fortærede, bespiste han dem, ligesom forhen de Femtusinde, ved at lægge underfuld Velsignelse i de faa Bröd. Som stedse, unddrog Jesus sig ogsaa her fra den lovprisende Mængde, og seilede med sine Disciple til Dalmanutha, en lille By i Nærheden af Castellet Magdala paa Söens vestlige Bred mellem Tiberias og Kapernaum, hvorfra uden Tvivl Magdalenerinden Maria var. Her traf han atter sammen med Pharisæere, som, forbittrede over hans hele Fremtræden, hans Lære og Gierninger, hvormed han drog Folket til sig, hans Ringeagt for deres Vedtægter, især med Hensyn til Sabbatens Helligholdelse, og, foragtende de Tegn, hvilke de kun vilde kalde jordiske, begierede et Tegn fra Himmelen. Men saa nödvendige som Tegn og Under vare, for at drage Menneskene til ham og befæste hans Bekienderes Tro, var det dog ikke ved en tvingende eller blendende Magt, men ved Hiertets frie Tilböielighed, at den sande og

---

1) Marc. 7, 31, efter den Læsemaade, for hvilken Meget taler, ἦλθε διὰ Σιδῶνος.

frelsende Tro skulde fremkomme. Fra Pharisæernes og fra Galilæas Fyrstes Efterstræbelser begav Jesus sig atter paa hiin Side Söen, hvor han, under Fyrsten Philippus' mildere Herredömme og i Landströg, hvor Jöderne mere vare blandede med Hedninger, kunde finde friere Opholdsteder. Han kom först til Bethsaida, hvor han skienkede en Blind Synet, derfra mod de Egne, han nylig havde forladt, til Byerne omkring Cæsarea Philippi. Denne Stad, hvis Udvidelse og Forskiönnelse ved Philippus vi ovenfor have omtalt, laae ved Foden af Bierget Hermon, i hvilket Antilibanon endes mod Sydost, ikke langt fra Jordanens Kilder, ved Grændsen af det israelitiske Land, i de yndigste Omgivelser. Efter et gammelt Sagn var den Qvinde, hvem Jesus havde helbredet fra det forhen ulægelige Blodflod (Matth. 9, 20 ff.) — sildigere Efterretninger kalde hende Berenice eller Veronica — fra denne Stad; hendes Huus vistes endnu længe efter, og derved en Billedstötte af Metal, forestillende en mandlig Figur, og foran for den en qvindelig, knælende med foldede Hænder, hvilken Billedstötte hiin Qvinde havde ladet sætte til Jesu Ære, og hvilken Kirkehistorikeren Eusebius endnu saae [1]), men som Keiser Julianus siden skal have ladet omkaste. Det er vel saa, at man paa romerske Mönter finder erkiendtlige Stæder afbildede under Symbolet af en knælende Qvinde; dog synes det ikke rimeligt, at Eusebius heri skulde have bedraget sig, og naar vi forestille os, at Billedstötten först senere, da Jesus var forherliget, og hans Navn bekiendtes af saa mange Tusinde, er bleven opreist af hiin taknemmelige Qvinde, hvis Tro Jesus selv priste, da indeholder Beretningen intet Utroligt.

Paa sine Vandringer ledsagedes Jesus, foruden af den til og fra strömmende Mængde, jævnligen af flere formuende Qvinder, hvilke han havde helbredet, og som bidroge til hans Underholdning. Bidragene samledes i en Pung, som var fælles for hans Apostler, og forvaltedes, skiöndt svigefuldt, af Judas med Tilnavn Iskarioth, sandsynligen af Byen Karioth i Galilæa.

---

1) Hist. Eccl. VII. 18. Jvnfr. *Thilo*, Codex Apocryphus N. T. I. 560 sq.

Jesu Moder og hans Brödre besögte ham stundom; Brödrene troede endnu ikke paa ham, dog synes de heller ikke ganske at have fornegtet ham; han betroede sig ikke til dem, men ophævede dog ikke ganske Samfundet med dem; han vidste, at ogsaa af deres Kreds skulde hans Kirke finde Stötter. Fornemmelig ledsagedes han af de Tolv, skiöndt vi ikke skulle forestille os, at de Alle stedse vare med ham, eller at de ganske havde forladt deres Hiem eller deres forrige Haandtering, hvorved vi endnu finde dem efter Jesu Opstandelse (Joh. 21, 1 ff.) Hvad de havde hört og seet havde indgydt dem en saadan Ærefrygt, at de omgikkes ham som Den, der var ophöiet over dem, og ikke vovede at trænge i ham med Spörgsmaal om Det, der endnu skulde være skiult for dem; dog aabenbarede han dem stedse klarere sit Riges Hemmeligheder, deres Tro befæstedes mere og mere, at han var den Messias, hvis Komme de prophetiske Röster giennem saa mange Tider, snart dunklere snart tydeligere, havde bebudet, men han beredte dem tillige paa Det, de saa nödig vilde forstaae, hvad han skulde lide, og de lide med ham.

I de Dage, da Jesus opholdt sig i Egnen om Cæsarea, förte han Petrus, Jakob og Johannes med sig op paa et afsides liggende höit Bierg; Sagnet har nævnet Thabor, maaskee formedelst dette Biergs udmærkede Skiönhed, men Evangelisternes Beretning viser os tydeligen hen til den östlige Side af Jordan [1]). Her var det, at han under Bönnen forvandledes for deres Öine. Naar ogsaa i sædvanlige Mennesker Aanden undertiden i Oplöftelsens Timer kan giennemtrænge Legemet med de Forklaredes Skiönhed, da var det her Guddomsglandsen, der lyste giennem den jordiske Indhylning. Disciplenes Sands overvældedes, og i Henrykkelsen skuede de Moses og Elias i Samtale med den nye Pagts Stifter; deres Tilstand i denne Stund var saa salig, at de vilde bygge Pauluner deroppe, langt fra Verdens Larm og Trængsel og Indskrænkning. Men Synet forsvandt, og underlige Tanker bevægede deres Hierter, da Herren paaböd dem Taushed, indtil han havde fuldendt giennem

1) *Relandi* Palæstina pag. 335. *Robinson* III. 465.

Död og Opstandelse. Den följende Dag stege de ned fra Bierget, og fandt en stor Skare forsamlet om et ungt Menneske i svære Slagtilfælde, hvilke de tilbageblevne Disciple forgieves havde sögt at hæve. Da Jesus traadte til, blev den urolige Mængde strax stille, og modtog ham med dyb Ærefrygt (Marc. 9, 15); ogsaa maatte det Ondes Magt snart vige for hans Ord. Derpaa vendte han tilbage til Galilæa, men vilde paa denne Vandring ikke bemærkes, og kom atter til Kapernaum.

I lang Tiid havde nu Jesus for det Meste kun lært og samlet Tilhængere i Galilæa og den nordlige Deel af Landet paa hiin Side Jordan. Den Tiid, han endnu skulde tilbringe paa Jorden, var ikkun kort, men, för den var udlöben, skulde Sæden endnu udströes i de övrige Dele af Landet, og han besluttede atter at drage til Jerusalem (Luk. 9, 51), og derefter at opholde sig i de omliggende Egne. Lövsalernes Höitid nærmede sig; den helligholdtes, omtrent i vor October, i syv Dage, da Israeliterne boede i Hytter af lövrige Grene, til Erindring om deres Fædres Vandring giennem Örken; tillige skulde de frembære Taksigelse for Frugt- og Viinhösten, som paa denne Tiid var endt. Dog lod Jesus dem, der vilde være i Jerusalem ved Festens Begyndelse, drage forud, og begav sig först nogle Dage senere paa Veien [1]).

Ankommen til det samaritanske Land sendte han Nogle forud til en By for at berede Herberge. Da man der ikke vilde modtage ham, fordi han drog til Jerusalem, vilde de tvende „Tordensönner“ (Marc. 3, 17) Jakob og Johannes, at der skulde falde Ild ned af Himmelen, og fortære deres Herres Foragtere; men han svarede dem: „I vide ikke, af hvad Aand I ere“.

Derefter udvalgte Jesus halvfierdsindstyve Disciple — Tallet af de Ældste, hvilke Moses udvalgte (4 Mos. B. 11, 16), ogsaa af Synedriets Medlemmer, — og sendte dem To og To til alle de Stæder og Byer, hvilke

---

1) Joh. 7, 10 *οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ* maa gielde Ankomsten til Jerusalem, thi ved Begyndelsen af denne Reise finde vi Mange omkring ham.

han agtede at besöge; selv fortsatte han i Stilhed Vandringen til Jerusalem, og giestede i Bethanien Martha og Maria (Luk. 10, 38).

Midt under Festen traadte Jesus frem i Templet, og lærte. Mange forundrede sig over hans Lærdom. Mange troede paa ham, Mange forbittredes; Folkets Överster sendte Betiente ud for at gribe ham, men de lagde ikke Haand paa ham, thi, sagde de, „aldrig har Nogen talet, som dette Menneske"; Nikodemus sagde i Synedriet nogle Ord til hans Forsvar, og man kom ikke til nogen fast Beslutning. Jesus vedblev at lære offentlig i Templet, og i Forbittrelse grebe Nogle af Folket Stene for at kaste paa ham, men ogsaa her undveeg han af deres Hænder. Et stort Under ophidsede Lidenskaberne endnu mere; Jesus helbredede en Blindföd, som havde siddet og betlet, og var kiendt af Alle; Helbredelsen var unegtelig, ny Glands omstraalede Undergiöreren; men det var skeet paa en Sabbat.

De tvende paafölgende Maaneder synes Jesus at have tilbragt i Judæa og det tilgrændsende Peræa. Her var det uden Tvivl, at de halvfierdsindstyve Udsendte atter samledes med ham, fulde af Glæde over alle de Gierninger, de havde kunnet udrette i hans Navn. Vi finde intet Spor af, at Jesus i denne Tiid er vendt tilbage til Galilæa, og ved Indvielsens Fest finde vi ham atter i Jerusalem. Denne Fest var indstiftet af Judas Maccabæus til Erindring om Templets Renselse efter Vanhelligelsen under det syriske Herredömme; den höitideligholdtes otte Dage igiennem ved at antænde mange Lys i Husene, og den indfaldt i vor December. Ogsaa ved denne Fest fremkaldte Jesu Nærværelse de samme Bevægelser, og fra sine Fienders Efterstræbelser veeg han atter paa hiin Side Jordan til de Steder, hvor Johannes forhen havde döbt, og paa disse Steder troede Mange paa ham [1]). Herfra foretog Jesus en kort Vandring giennem Samaria og Galilæa [2]), og ved en af de

---

1) Joh. 10, 40. Ordet *πάλιν* synes at tilkiendegive, at Jesus ogsaa i Tidsrummet mellem Lövsalernes og Indvielsens Fest havde opholdt sig i disse Egne.

2) Luk. 17, 11. *Διὰ μέσου* kan neppe betyde en Vandring paa Grændserne af begge Lande; og at Samaria nævnes först, viser, at Jesus kom fra de sydlige Egne.

Byer, til hvilke han kom, helbredte han de ti Spedalske, af hvilke kun Een, en Samaritan, vendte tilbage for at takke sin Velgiörer. I Galilæa advarede man ham, at Herodes Antipas stræbte ham efter Livet [1]); han forlod ogsaa dette Land, og vendte tilbage paa hiin Side Jordan [2]).

Ogsaa fra disse Vandringer have vi endnu de skiönneste Underviisninger, meddeelte ved forskiellige Anledninger, men derimod ere kun faa Undergierninger optegnede, indtil vi finde os for en af de störste, Lazari Opvækkelse fra de Döde. Uagtet Disciplenes Advarsler om hvad han havde at befrygte af Jöderne, drog Jesus til Bethanien, som kun laae en halv Miil fra Jerusalem, ved Oliebierget. Lazarus var allerede fire Dage i Graven, men den almægtige Stemme kaldte ham frem, den Dödes Been rörte sig, han reiste sig i sin Hule, og i sine Liigklæder traadte han ud for de Manges Öine, som vare tilstede. Dette Under, som atter vandt Jesus mange Tilhængere, og saa nær ved Synedriets Sæde, overbeviste Folkets Överster om, hvad de havde at frygte; de ventede neppe Andet, end at han snart vilde stille sig i Spidsen for Mængden, og deres Beslutning stod nu fast, at de vilde befrie sig fra denne Uro; det er bedre, sagde Kaiphas, at eet Menneske döer, end at hele Folket opröres og styrter sig i Undergang. Endnu denne Gang undveeg Jesus Forfölgelsen, og begav sig med sine Disciple til Ephraim (Joh. 11, 54), en lille By i Nærheden af de öde Egne omkring Jericho.

Saaledes havde Jesus i noget over to Aar [3]) draget omkring; der var næsten ingen Egn i det jödiske Land, hvor han jo havde været, prædiket sit Evangelium, og viist sine store Gierninger. Hvad enten Mængden prisede ham, og vilde udraabe ham som Konge og Messias, eller den forbittredes

---

1) Luk. 13, 31 ff. hörer uden Tvivl herhen. Ordene „I skulle ikke see mig mere“ vise, at han var i Begreb med at forlade Galilæa for stedse.

2) Matth. 19, 1. Marc. 10, 1.

3) Den almindelige Mening, at Jesu Lære-Embede har udstrakt sig udover 3 Aar, beroer derpaa, at man har anseet den Fest, der omtales Joh. 5, 1, for en Paaskefest, istedenfor at den uden Tvivl var en Purims-Fest. Kun ved den sidste Forudsætning er det mueligt, at bringe Evangelisternes Beretninger i en ordentlig Følge, men ved dens Hielp lykkes det ganske.

paa ham, vilde stene ham, nedstyrte ham i Afgrunden, forlod han snart Stedet, men kom sædvanlig snart igien tilbage dertil. Talen om ham fyldte det hele Land, allevegne spirede en Sæd, som kun behövede beleilige Tider for at modnes, allevegne havde han efterladt Troende, og Mange havde, paa kortere Tiid eller for stedse, forladt Alt for at fölge ham. Nu nærmede Fuldendelsen sig, Paaskefesten forestod, og han drog atter til Jerusalem. Da sagde han sine Disciple klarligen, hvad der ventede ham, men saa langt vare Disciplene endnu fra at forstaae, paa hvilken Maade hans Rige skulde komme, at de endnu trættedes om Forrangen og begierede Pladsen paa hans höire og venstre Side, naar han skulde vise sig i sin Herlighed.

Imidlertid kom Jesus til Jericho, hvor han helbredede en Blind — efter Matthæus to Blinde — der sad ved Veien og betlede. I Jericho var det, at Overtolderen Zacchæus, da han formedelst den Skare, der omringede Jesus, ikke kunde see ham, steeg op i et Træ, og at Jesus forargede Jöderne ved selv at indbyde sig til Giest hos denne Mand, hvem de kaldte en Synder. Fra Jericho vendte Jesus sin Vei til Bethanien, hvor han ankom sex Dage för Paaske (Joh. 12, 1), formodentlig den forudgaaende Sabbat. Der havde en Mand, som kaldes Simon den Spedalske (Matth. 26, 6. Marc. 14, 3), maaskee helbredet af ham, beredet ham et Maaltid; Lazarus var blandt Giesterne, Martha betiente dem, men Maria sad ved Jesu Födder, udgöd kostbar Salve derover, og törrede dem med sit Haar[1]). Det spurgtes i Jerusalem, at Jesus var der, og Mange gik ud for at see, saavel ham, som Lazarus, der var kaldt frem af Graven. Den næste Dag, da Jesus gik til Jerusalem, strömmede Skarer af dem, der vare komne did til Festen, ham imöde. Han sendte to af sine Disciple forud til Bethphage, en anden lille By ved Oliebierget, for at hente et Æsel, paa hvilket han satte sig. Skaren

---

1) Denne Tildragelse bör ikke identificeres med Fortællingen hos Lukas 7, 36 ff.; see bl. A. *Clausen*, Forkl. over de synoptiske Ev. I. 330 f. — At den Qvinde, Lukas omtaler, skulde have været Magdalenerinden Maria, er vel en Tradition, men som ikke hviler paa nogen Grund.

förte ham i Triumph som Den, der kom i Herrens Navn, som Israels Konge. Men da fra Oliebiergets Höider Jerusalem udbredte sig for deres Öine, fældede Jesus under al denne Jubel Taarer; han saae den gamle hellige Stad viet til Undergang, fordi den ikke vilde kiende, hvad der tiente til dens Fred. Hele Staden kom i Bevægelse, man spurgte, hvad det var, og Skaren svarede: Det er Jesus, Propheten fra Nazareth i Galilæa; og denne Gang vilde han ikke paalægge sine Disciple Taushed, thi Afgiörelsens Tiid var kommen. Han gik op i Templet, men da det imidlertid var blevet Aften, vendte han med de Tolv tilbage til Bethanien (Marc. 11, 11). Næste Dag gik han atter op til Jerusalem. Paa Veien forbandede han det Figentræ, paa hvilket han forgieves havde sögt Frugt, saa at det den fölgende Dag fandtes aldeles udgaaet — et Billede paa det Folk, for hvilket han havde prædiket. Han gik op i Templet, og, som ved Begyndelsen af hans Lære-Embede, rensede han det for dem, der dreve Handel deri [2]). Blinde og Kröblinger kom til ham, hvilke han helbredede, og selve Börnene i Templet istemte et Hosianna for Davids Sön. Ogsaa her vægrede han sig ikke ved at modtage sin Priis fra de Umyndiges Læber.

I disse Dage forlod Jesus stedse Staden om Aftenen, og gik ud til Oliebierget; om Morgenen forsamledes Folket tidligt til ham i Templet (Luk. 21, 37, 38). Ogsaa Grækere, Hedninger af Födsel, men som vare komne til Jerusalem for at tilbede, altsaa vel jödiske Proselyter, begierede at see Jesus, og i deres Hylding saae han Begyndelsen til den, der herefter vilde blive ham bragt fra de fierneste Grændser (Joh. 12, 20 ff.). Da de Lærde og Anseete i Folket, hvis hykkelske Væsen og Fordreielse af den Lære, de vare satte til at udlægge, han ofte strengt havde straffet, ikke vovede offentlig at lægge Haand paa ham, forelagde de ham besnærende Spörgsmaal, hvorved de

---

2) Der er intet Usandsynligt i, at Jesus har foretaget denne Handling to Gange. Var den kun skeet eengang, vilde Tidsbestemmelsen hos Johannes og hos de övrige Evangelister være altfor afvigende.

haabede, at han i sine Svar skulde forvikle sig. Men Sandhedens simple, dog forstandigen afveiede, Ord seirede let over den spidsfindige Klögt.

I det de saaledes dagligen opholdt sig i Templet, droge Jesu Disciple hans Tanke hen paa de mægtige Bygninger. Da forkyndte han dem de svære Straffedomme, under hvis Rædsler dette Sted snart skulde synke i Gruus, ogsaa alle fölgende Forstyrrelser indtil den sidste, da Jorden skal bæve i sine Grundvolde og Stiernerne slukkes, svævede for hans Blik; men han talede derom, ikke for at de Troende skulde söge at udforske de i den Almægtiges Raad bestemte Tider, men for at de skulde vide, at i alle disse Bevægelser skulde han være nær, og Forlösningen med ham.

For Öieblikket ventede ham og dem den dybeste Fornedrelse, og han sagde dem det atter (Matth. 26, 2), men den Eneste af de Tolv, der synes ret at have fæstet Tillid til denne sörgelige Forkyndelse, var Judas Iskariotes. Denne havde saa længe forgieves ventet, at hans Mester skulde oprette det Rige, i hvilket han haabede den Lön i timelig Ære og Fordele, han attraaede; han havde uden Tvivl i disse Dage ventet det mere end nogensinde, men ogsaa nu skuffedes hans Forventning. Da gik han til Folkets Överster, som vare forsamlede i den Ypperstepræstes Huus, og solgte dem sin Tieneste for 30 Sekler — vel omtrent ligesaa mange Dalere i Danmarks nuværende Mönt; — en större Priis agtede de hverken Forræderen eller den Forraadte værd, hvor beleiligt endog Tilbudet kom dem, da de ellers synes at have villet opsætte deres Forehavende til efter Festen.

Imidlertid nærmede denne Fest sig. Aftenen forud, eller egentlig ved Festens Begyndelse — efterdi Jöderne regnede den nye Dag fra den forrige Soels Nedgang — holdtes Paaskemaaltidet, indstiftet til Erindring om Udvandringen fra Ægypten, hvorved enhver Huusfader samlede sine Nærmeste, fra 10 til 20 Personer, omkring sig, og et Lam, som var slagtet i Templet, blev fortæret tilligemed bittre Urter og usyret Bröd. Dette, „Trængselens Bröd“, uddeeltes af Huusfaderen, som ogsaa höitideligen foredrog Festmaaltidets Anledning; flere Bægere gik omkring, af hvilke det tredie kaldtes

Velsignelsens Bæger, og adskillige af Davids Psalmer bleve læste eller afsiungne. Beretningen i Johannes' Evangelium, saavelsom flere Antydninger i de övrige Evangelisters Beretninger, lade ikke tvivle om, at Jesus holdt det sidste Maaltid med sine Disciple en Aften tidligere, end ellers sædvanligt. Skiöndt vi intet udtrykkeligt Vidnesbyrd have derom, have vi dog Grund til at antage, at flere Jöder, der vare komne for at höitideligholde Festen i Jerusalem, maatte giöre det Samme. Efter en foretagen Optælling bleve ved een Paaskefest 256,500 Lam slagtede[1]), og da nogle Timer paa den ene Dag ikke kunde tilstrække til alle disse Dyrs Slagtning[2]), samt da de mange Familier ikke paa een Aften i og ved Jerusalem have kunnet finde Steder, hvor de kunde tilberede og holde Maaltidet, synes det ikke at have kunnet undgaaes, at dette af Mange er blevet holdt tidligere. Men, hvis endog dette ikke ellers fandt Sted, var Jesus ikke bunden til den jödiske Skik; han vidste, at „at hans Tiid var nær“ (Matth. 26, 18), og, forinden den store Skiebne skulde fuldbyrdes, vilde han endnu engang være forsamlet med sine Apostler; derfor holdt han Paaskemaaltidet med dem en Aften tidligere[3]). I denne Forsamling var det, at Jesus ved at toe sine Disciples Födder paamindede dem om den Ydmyghed, hvori det burde dem at vandre; der bröd han Brödet og rakte dem Bægeret, men med andre Ord, end de, der pleiede at höres, og indstiftede derved den hellige Handling, ved hvilken han gien-

---

1) *Josephus* de bello Jud. 6, 9, 3.

2) *Ebrard*, Wissenschaftliche Kritik der ev. Geschichte I. 631 f., hvorved dog maa bemærkes, at Præsterne ikke selv slagtede Lammene, see *Wieners* Realwörterbuch II. 199. — *Ebrard* havde neppe behövet i den 2den Udgave af sit Værk (S. 510 f.) og allerede i sit Skrivt over Johannes' Evangelium S. 42 ff., at tage denne Formodning tilbage.

3) „War denn des Menschen Sohn nicht so gut Herr der יוֹם (den 14de Nisan, paa hvilken Paaskemaaltidet skulde holdes), als des Sabbats?“ *Weitzel*, die christl. Passafeier S. 312. Dette grundige Skrivt (jvnf. Theol. Studium u. Kritiken 1848 II. 805 ff.) har uden Tvivl bragt denne saa længe omtvistede Sag til endelig Afgiörelse, og oplyst den tilsyneladende Uovereensstemmelse mellem Evangelisterne. En klar Fremstilling af Spörgsmaalets Hovedmomenter og de tidligere forsögte Lösninger findes i *Clausen's* Fortolkning af de synoptiske Evangelier II. 715 ff.

nem alle Tider paany vilde meddele sig til sine Troende; der skiltes han fra sine Apostlers Kreds under Samtaler og Bönner, hvis Lige aldrig er hört i nogen Samling af Mennesker.

Derpaa gik han med Apostlerne — nu kun Elleve — ud af Jerusalem til Gethsemane. Dette Sted vises endnu ved Oliebiergets Fod, beskygget af nogle store, ældgamle Olietræer. Der, i Nattens Taushed, mellem de sovende Disciple, hvilede i Afgiörelsens rædselfulde Öieblikke Fölelsen af den hele Byrde, han bar, paa Jesu kæmpende Siel; men der reiste han sig ogsaa i sin fulde Kraft, da Forræderen nærmede sig med sin bevæbnede Skare, veiledet af de skumle Blus. Judas gyste ikke, da han traadte til for at give det aftalte Tegn, det trolöse Kys, derimod veeg den vilde Skare hævende tilbage, da den af Folket saa ofte beundrede Prophet traadte dem imöde i al sin Værdighed, og selv sagde dem, at han var Den, de sögte. Men Timen var kommen, han vilde ikke lade sig forsvare, ikke unddrage sig; man bandt ham, og Disciplene flyede.

Jesus blev först fört til den forhenværende Ypperstepræst Annas, hvis Bolig formodentlig laae nærmest. Efter et forelöbigt Forhör, og efter at have hört den Discipel, der faa Timer tilforn havde tilsagt ham Troskab til Döden, fornegte sig, bragtes han ved Morgenens Frembrud til den daværende Ypperstepræst, den Forriges Svigersön, Kaiphas. Der forsamlede Synedriet sig, man fremförte Vidner, men först da Jesus her, i sin dybeste Fornedrelse, forladt af Alle, havde udsagt det store Ja, hvormed han bekiendte sig som Christus, den levende Guds Sön, kiendte de ham skyldig til Döden. I en romersk Provinds — som Judæa nu var — kunde kun den romerske Statholder lade Dödsstraffe fuldbyrde [1]); derfor overgave de ham til Pilatus. I Dennes Prætorium — formodentlig Herodes den Stores Pallads — maatte Jesus taale de bittreste Uværdigheder; der blev Verdens Frelser, hudströgen, med Tornekronen om sit Hoved, i den haanende Purpurkaabe,

1) See *Lücke* Commentar II. 736 ff.

med en Kiep i Haanden istedenfor Scepter, fremstillet for Folket, om maaskee en blandet Følelse af Foragt og Medynk kunde bevirke hans Lösladelse. Pilatus fandt ingen Skyld hos Jesus, nogen menneskelig Deeltagelse, maaskee endog en dunkel Anelse om, at en viis og retfærdig Mand stod for ham, rörte sig i hans Bryst, og han kunde ikke önske, at Jödernes Religionsstridigheder skulde afgiöres med Blod. Paa den anden Side, skiöndt han ellers ikke frygtede for ved vilkaarlige Handlinger at forbittre det jödiske Folk, önskede han dog ikke at fremkalde en Anklage mod sig, der kunde lede til en Undersögelse af hans hele mislige Forhold. Derfor, da han forgieves havde forsögt, ved at sende Jesus til Galilæas Fyrste, som just opholdt sig i Jerusalem, at bringe Sagen under Dennes Afgiörelse, forgieves sögt at adskille Folket fra Synedriet, og bringe hiint til at fordre hans Frigivelse, overgav han ham til at korsfæstes.

Korsets forfærdelige og vanærende Dödsmaade bestemtes kun for Trælle og de værste Forbrydere. „Alt hvad der minder om Korset — siger Cicero [1]) — være langt: ikke blot fra de romerske Borgeres Legemer, men fra deres Tanke, deres Öine, deres Ören!“ Den Dömte blev först hudströgen, og maatte derpaa bære sit Kors, som var lidt over Mandshöide, til Retterstedet, som var udenfor Byen, men ved en besögt Vei. Der opreistes Korset, og en Tavle, som tilkiendegav Forbrydelsen, blev fæstet derpaa. Forbryderen blev afklædt og löftet op paa Korset, hvor Legemet understöttedes ved anbragte Blokke, men heftedes fast med Nagler, som dreves giennem Hænderne, upaatvivlelig ogsaa giennem Födderne [2]), og i denne Stilling hængte den Korsfæstede, undertiden i flere Dage, indtil han omkom. Legemet forblev paa Korset, et Bytte for Fuglene; dog pleiede Jöderne at nedtage og begrave det.

---

1) Or. pro. C. Rabirio c. 5.

2) *Bähr* i *Tholuck's* litter. Anzeiger 1835 No. 1—6.

Jesus bar sit Kors, men da det afkræftede Legeme ikke mere formaaede det, blev det lagt paa en Mand, der kom fra Marken. Navnet Golgotha — thi saaledes skrives det rettelig — forklares af Evangelisterne ved „Hierneskalle-Stedet“ (Knokkel-Stedet), og vilde da antyde, hvad man saae paa denne Höi, eller det ophöiede Sted, hvorhen Jesus blev bragt[1]). Stedet laae udenfor Jerusalem; dog vises det endnu i en Deel af den hellige Gravs Kirke indenfor Byens nuværende Omkreds; men da denne er meget forskiellig fra den gamle, forsvares Stedets Identitet endnu af Mange[2]). Der blev Jesus naglet til sit Kors, mellem tvende Misdædere, som fik hvad deres Gierninger forskyldte; over hans Hoved satte Pilatus, haanende baade ham og Folket, i de tre vigtigste Sprog den Indskrivt: „Jödernes Konge“[3]). Paa Korset talede Jesus de sidste Ord, leed de sidste Forhaanelser, tömte Smerternes Bæger, og, da Alt var fuldbragt, befalede han sin Aand i sin himmelske Faders Hænder. Det var Dagen for Sabbaten: efter vor Inddeling af Dagen fandt Korsfæstelsen Sted omtrent Kl. 9 om Morgenen[4]), Döden indtraadte Kl. 3 om Eftermiddagen. Nogle Stridsmænd, som kom for at ende de Korsfæstedes Lidelser ved at bryde deres Been, paa det deres Legemer ikke skulde hænge paa Korset under Festen, fandt, at Jesus allerede var död, og En af dem giennemborede hans Side med et Spyd. Tvende anseete Mænd, Joseph af Arimathia og Nikodemus, erholdt Tilladelse til at nedtage

---

1) Dog indvender man, at Jöderne ikke vilde have tilladt de Dödes Been at ligge ubegravede. *Thenius* i Zeitschr. für histor. Theol. 1842 H. 4, S. 11. Neppe har dog Stedet faaet sit Navn af dets Lighed med en Hierneskal. *Hengstenberg* (Christologie des A. T. III 595 f.) forklarer det ved „Döds-Höien“.

2) Saasom af *Berggren*, Resor i Europa og Österlandene II. 472 ff. *Schubert*, Reise II. 502 ff. *Raumer*, Palästina S. 317 f. Ogsaa af *Williams*, the holy city p. 253. *Schulz*, Jerusalem S. 59 f. 96 f., hvilke 2de sidstnævnte Skrivter jeg dog ikke har havt Leilighed til selv at eftersee. Paa den modsatte Side staaer *Robinson*, Palästina II. 262 ff. og Neue Untersuchungen über d. Topographie Jerusalems S. 52 ff.

3) Efter det saakaldte Evangelium Nicodemi skal Pilatus, allerede da man bragte Jesus til ham, have sagt: „Skal jeg, som kun er en Statholder (ἡγεμών), forhöre en Konge?“ *Thilo*, Codex apocr. N. T. I. 304.

4) Marc. 15, 25. Jvnf. *Rettig* i Theol. Stud. u. Kritiken 1830. I. 101 ff.

Liget; de balsamerede det efter jödisk Skik, og lagde det i en Gravhule i en nærliggende Have; en stor Steen blev væltet for, og en Vagt siden sat ved Graven. — Aaret, hvori alt dette foregik, var efter den Tidsregning, her er fulgt, Roms Aar 782 [1]).

Sabbaten tilbragte Disciplene i sörgelig Stilhed, men da den förste Dag i Ugen fremlyste, gik Tre af de Qvinder, som havde været Jesus meest hengivne, med kostbare Salver til Graven. De fandt Stenen fravæltet og Graven tom. En af dem ilede til Petrus og Johannes; de gik til Graven, og, da de saae Liigklæderne liggende, men den Döde forsvunden, opgik der et Lys for dem om hvad her var skeet. Derefter viste den Opstandne sig for Qvinderne, ogsaa — efter 1 Kor. 15, 5 — for Petrus. Han fulgte med de tvende Disciple, der paa denne Dag gik til Emmaus, en lille Flække omtrent en Miil fra Jerusalem; deres Hierter brændte i dem, medens han talede med dem, men, da de kiendte ham, i det han bröd Brödet, forsvandt han for dem. Om Aftenen kom han i sine Apostlers Kreds, hvor dog Thomas fattedes, da de af Frygt for Jöderne holdt sig inden lukkede Döre. Hvo som uden forudfattet Mening læser Evangelisternes Beretninger vil neppe kunne tvivle om, at den Opstandnes Aabenbarelser ikke skildres som hans forrige Vandring paa Jorden; blev allerede tilforn hans Legeme i enkelte Timer forherliget, saasom da han vandrede paa Söen, eller da han forklaredes paa Bierget, da var det nu, skiöndt endnu ikke lösrevet fra Jorden, i en mere forklaret Tilstand, ikke bundet under denne Naturs Love. Hvor mange Spörgsmaal vi herved endog maae, og i denne Region tör, lade ubesvarede, befries vi igien fra mange andre, som ikke kunne finde Svar, og som dog burde kunne besvares, naar vi tænke os den Gienoplivede i en sædvanlig jordisk Tilstand.

---

3) De momentis chronol. p. 16 sqq. Det er der bemærket, hvorfor vi ikke kunne lægge nogen Vægt paa de Kalender-Beregninger, hvorefter *Wieseler* (Chronol. Synops. S. 385 ff.) og *Seiffarth* (Chronologia sacra S. 128 f.) ere komne til andre Resultater.

Da Jesus endnu vilde höitidelig samles med sine Disciple i Galilæa, böd han dem, der vare i Jerusalem, at drage derhen; Veien udgiorde kun 14 til 15 Miil. Der var det uden Tvivl, at han, otte Dage efter den förste Aabenbarelse, atter kom i Apostlernes Forsamling, da ogsaa Thomas var tilstede; der saae de ham atter, som de tilforn saa ofte havde seet ham, ved Genezareths Sö, og hörte ham forudsige Petrus hans endelige Skiebne; der var det sikkert ogsaa, at han viste sig for mere end 500 Disciple, og at han som Den, hvem al Magt er given i Himmelen og paa Jorden, böd sine Apostler at forkynde ham for alle Jordens Folkeslag. En Aabenbarelse for Jakob kiende vi kun af et Ord hos Paulus (1 Kor. 15, 7), men at denne Jakob var den Jesu Broder, der siden blev en af Kirkens Stötter og Prydelser, kan neppe omtvivles.

Jesu Aabenbarelser for sine Disciple fandt Sted i et Tidsrum af 40 Dage. Efter Udlöbet af dette finde vi Apostlerne atter i Jerusalem, og derfra efter Herrens Befaling samlede i Egnen af Bethanien ved Foden af Oliebierget. Der saae de Herren sidste Gang, modtoge hans sidste Befalinger og Forjættelser; derpaa hævedes det forklarede Legeme mod Himmelen, en Sky indhyllede ham, og han forsvandt fra deres Öine. Denne sidste synlige Forherligelse skulde De allermindst negte, som efter Jesu Opstandelse tillægge ham et sædvanligt jordisk Legeme, thi hvilken Udgang vilde de ellers antage, at hans Liv paa Jorden havde havt? Samtlige Evangelisters Beretninger om den Opstandnes Aabenbarelser ere korte, og enhver af Evangelisterne har sit Særegne — uden Tvivl fordi disse Begivenheder dog ved mundtlig Beretning vare almindelig bekiendte i Menighederne; — saaledes have ogsaa kun tvende Evangelister Beretningen om Jesu Himmelfart; men den forudsættes stedse i Apostlernes Lære [1]), og den var uden Modsigelse indbefattet i den ældste Kirkes almindelige Tro [2]).

---

1) Stederne, mere eller mindre bevisende, findes samlede hos *Fogtmann*, de J. Chr. adscensu in coelum pag. 23—69.

2) Jvnf. *Olshausen*, Commentar über das N. T. II. 567.

Apostlerne vendte, fyldte med Glæde, tilbage til Jerusalem, og ventede der, efter deres Herres Befaling, det sidste Kald og den fuldkomne Indvielse til deres store Embede. Vi finde nu ogsaa med dem Jesu Brödre, hvis tilforn vantroe eller dog tvivlende Sind hans Opstandelse altsaa havde forandret. Det hele Antal af Mænd og Qvinder, der saaledes holdt sig sammen, var 120. De opholdt sig daglig i Templet, men forsamledes ogsaa i et privat Huus, i den med det flade Tag forbundne Sal, som og benyttedes til Andagtsövelser [1]). Der foreslog Petrus, at de Tolvs Antal, af hvilket Judas paa en saa sörgelig Maade var vegen ud, atter skulde giöres fuldstændigt. Valget faldt paa Tvende af de Disciple, som fra Begyndelsen havde været med Herren, og af disse blev Matthias ved Lodkastning optagen i Apostlernes Tal.

Pintsefesten holdtes den 50de Dag efter Paaskefesten, regnet fra denne Fests anden Dag, til Taksigelse for den i de mellem begge Fester liggende 7 Uger tilendebragte Höst, ogsaa — i det mindste hos de senere Jöder — til Erindring om Lovgivningen paa Sinai. Den holdtes med megen Höitidelighed og Glæde, og var talrigen besögt. Paa denne Fest, om Morgenen, ved den förste Bedetime — efter vor Inddeling af Dagen omtrent Kl. 9 — vare Apostlerne og de övrige Troende forsamlede; Beretningen viser tydeligt nok, at det ikke var i Templet, men paa deres særskilte Forsamlingssted. Da giennemtrængte pludselig en Lyd, som af et vældigt Veir, Huset, der saaes et skinnende Lys, som deelte sig i tungede Flammer over Enhver af dem. Og, som det, der foregik omkring dem, var underfuldt, saaledes virkedes der ogsaa et Under i deres Inderste; de fölte, at denne var den Time, Herrens Forjættelser havde antydet, de fölte sig giennemtrængte af den Hellige Aand, fölte Mod og Kraft til at træde frem med Vidnesbyrdet om deres Herre, og at forkynde ham for Jordens forskiellige Folkeslag. Der opholdt sig altid, og i Særdeleshed ved de höie Fester, i Jerusalem en Mængde Jöder, födte eller bosatte i fremmede Lande, af hvike Mange ikke engang talede det

---

1) Ap. G. 1, 13. *Kuinoel* Comm. in h. l.

Sprog, som da var det sædvanligste i det jödiske Land. De Fleste vare nu samlede i Templet, eller vare paa Veien dertil, og, da Lyden hörtes, da Rygtet udbredte sig om de selsomme Tildragelser i hiint Huus, strömmede Alle derhen. Der, i og udenfor Huset, blandede Vidnerne — som ovenfor anfört, over hundrede i Tallet — sig mellem Mængden, og forkyndte Vidnesbyrdet for Enhver, som vilde höre, i hans eget Tungemaal.

Dette Sidste er unegtelig den Mening, som Ordene strax tilbyde, og som Ingen vilde have forladt, dersom man ikke havde fundet det Under altfor unaturligt, at Mennesker paa eengang omdannedes til med Færdighed at tale en Mængde fremmede Sprog, som de tilforn ikke forstode. Men da Beretningen ingensteds siger os, at alle de, hvilke Aanden fyldte, talede alle disse Sprog [1]), at de talede Sprog, som de tilforn slet ikke kiendte — tværtimod hörtes alle disse Sprog jævnligen i Jerusalem — eller at de Alle talede med lige Færdighed: saa foregik her vel et stort Under, men hvad her skeede, er dog beslægtet med de Phænomener, der ikke ganske sielden iagttages ved Mennesker, som i en exalteret Tilstand flydende tale Sprog, hvilke de ellers, af Mangel paa Samling eller Tillid, neppe vove at stamme. Saa Meget, der er skiult i Sielens Dybder, træder ellers kun frem i enkelte, Mennesket selv for det Meste ubevidste, Momenter; her handlede og talede Mennesker med fuld Bevidsthed, thi Aanden vækker og styrker de slumrende eller svage Kræfter, og her var Aanden rigeligen udgydt over dem, der vare udseete til at grunde Christi Kirke, og at bringe hans Evangelium til fremmede Folkeslag [2]).

---

1) Man antager, at Paulus, som dog mere end de fleste Andre besad Sprogenes Gave (1 Kor. 14, 18), ikke forstod Lykaonisk; see *Wetstein* til Ap. G. 14, 11. Efter de Gamles Vidnesbyrd förte Petrus Marcus med sig som Tolk (see *De Wette*, Lehrb. d. Einleitung in das N. T. 5 Ausg. § 996).

2) Da Sprogenes Gave var det Tegn, som först havde viist de nye Kræfter, hvormed Aanden havde fyldt de Troende, satte man siden en Ære i at besidde denne Gave, og Forfængeligheden udeblev heller ikke her. Saaledes forstaaes let Pauli Yttringer herom i det förste Brev til Korinthierne — hvor denne Gave udtrykkeligen adskilles fra den prophetiske (1 Kor. 14,

Da nu Mængden var bestyrtet over Det, de hörte og saae, Nogle ogsaa spottede og betragtede de Talende som drukne, fremstode Apostlerne, og blandt dem især Petrus, og talede sunde og besindige, kraftige og indtrængende Ord. Naar vi forestille os Alt, hvorved denne Dag var forberedet, fra det förste Sagn, der udbredte sig om Jesu Födsel, og hvorom Erindringen fornyedes, da han siden fremstod som en Prophet i Folket, Alt, hvad han havde virket i Tale og Gierning giennem Mere end to Aar, nu paa eet Sted og nu paa et andet i det hele Land, Rygtet om hans Opstandelse, der i flere Uger var hört, og endelig hvad der nu havde tildraget sig for Alles Öine: da kunne vi forklare os, at omtrent Tretusinde allerede vandtes paa denne Dag.

Saaledes blev Christi Kirke stiftet. Menigheden forögedes daglig i Jerusalem, udbredte sig snart over det hele jödiske Land, og da videre giennem de hedenske Lande.

---

1 ff.) — og man behöver ikke med *Rossteuscher* (die Gabe der Sprachen S. 83) og tildeels *De Wette* (Kurze Erklärung der Ap. G. S. 26) at antage to forskiellige Arter af een charismatisk Grundtilstand. Litteraturen og de forskiellige, for en stor Deel höist urimelige, Meninger har *Kuinoel* samlet ved Ap. G. 2, 4. En ret sund Dom findes i *Rückert's* 2det Tillæg til hans Commentar over 1 Kor., kun giör han sig selv flere ufornödne Vanskeligheder.